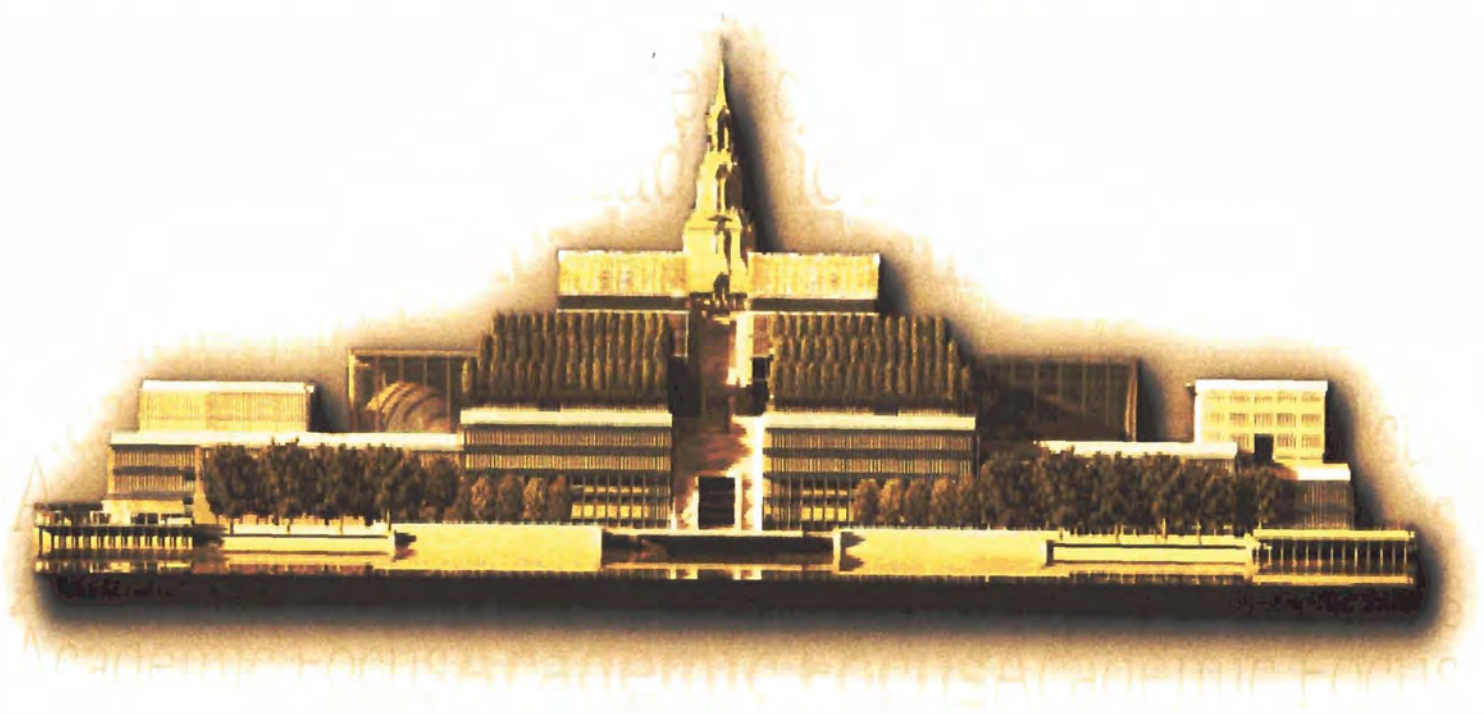

Academic Focus

เอกสารวิชาการ

ระบอบประชาธิปไตยของไทย
กับกระแสประชาธิปไตยโลก

สำนักวิชาการ

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

ISSN 2287-0520

ดาวน์โหลดเอกสารได้จาก <http://www.parliament.go.th/library>

Academic Focus
กรกฎาคม 2558

สารบัญ	
บทนำ	2
ประชาธิปไตยของไทยในกระแสประชาธิปไตยโลก	4
สถานการณ์ประชาธิปไตยของโลกในปัจจุบัน	10
สถานการณ์ประชาธิปไตยของไทยในปัจจุบัน	14
ข้อเสนอในภาพรวม: การสร้างระบอบประชาธิปไตย ของไทยให้เข้มแข็งและยั่งยืน	20
สรุป	21
บรรณานุกรม	24

เอกสารวิชาการอิเล็กทรอนิกส์

สำนักวิชาการ
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
<http://www.parliament.go.th/library>

ระบอบประชาธิปไตยของไทย กับกระแสประชาธิปไตยโลก

เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลง ประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองเดียวที่เหลืออยู่ ที่จะทำให้ความแตกต่างสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข เพราะประชาธิปไตยคือรูปแบบการปกครองที่ยึดหลักความเสมอภาค เสรีภาพ หลักนิติธรรม และให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ปัจจุบันเกือบทุกประเทศทั่วโลกปกครองบ้านเมืองด้วยระบอบประชาธิปไตย เพื่อให้ประชาชนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเสรีและมีศักดิ์ศรี ได้ใช้ความรู้ความสามารถร่วมกันในการพัฒนาประเทศ อย่างไม่รู้ก็ดี แม้ว่าหลายประเทศทั่วโลกได้เปลี่ยนรูปแบบการปกครองมาเป็นประชาธิปไตยแล้ว แต่ก็ไม่ใช่ทุกประเทศที่สามารถเป็นประชาธิปไตยในเชิงเนื้อหาได้อย่างสมบูรณ์

ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ยาวนานกว่า 80 ปีแล้ว แต่ประชาธิปไตยของไทยยังไม่สมบูรณ์และเข้มแข็ง เมื่อบ้านเมืองเกิดวิกฤติ เครื่องมือกลไกตามวิถีประชาธิปไตยที่มีอยู่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ จนความขัดแย้งทวีความรุนแรงมากขึ้นและนำไปสู่การรัฐประหารอยู่หลายครั้ง แม้จะมีการมองกันว่าประชาธิปไตยของไทยมีลักษณะเฉพาะเป็นการผสมผสานแนวคิดการปกครองที่มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมและประเพณีไทย และพัฒนาไปตามบริบทปัจจัยภายในประเทศ แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นไปตามกระแสประชาธิปไตยโลก เกิดขึ้นและถดถอยสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงแบบเดียวกับที่เกิดขึ้นในประเทศอื่น ๆ

ระบอบประชาธิปไตยของไทยกับกระแสประชาธิปไตยโลก

บทนำ

ประชาธิปไตย (democracy) เป็นปรัชญาและแนวคิดทางปกครองที่ปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกที่นครรัฐเอเธนส์ในยุคกรีกโบราณ การปกครองระบอบประชาธิปไตยในยุคนั้นเป็นแบบทางตรง ซึ่งให้พลเมืองเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจและดำเนินกิจการของรัฐโดยไม่ต้องผ่านสถาบันทางการเมือง แต่การปกครองในรูปแบบนี้ไม่ได้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เพราะยุโรปในยุคต่อมาได้นำการปกครองในระบบขุนนางที่เรียกว่าระบบศักดินาสวามิภักดิ์ (feudalism) และการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (absolute monarchy) มาใช้ อย่างไรก็ตาม การปกครองระบอบประชาธิปไตยก็ได้รับการฟื้นฟูอีกครั้งโดยเป็นผลจากแนวคิดเสรีนิยมจากนักปราชญ์ชาวตะวันตกตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 เป็นต้นมา อาทิ จอห์น ล็อก (John Locke) มงเตสกีเยอร์ (Montesquieu) และฌอง-ฌาค รูสโซ (Jean-Jacques Rousseau) และรวมถึงปฏิวัติต่อต้านผู้ปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในยุโรป อาทิ การลדתอนอำนาจจักรวรรดิและขุนนางในอังกฤษ การโค่นล้มราชวงศ์บูร์บงในฝรั่งเศส และการประกาศอิสรภาพของสหรัฐอเมริกาจากบริเตนใหญ่ (เอนก สิทธิประศาสน์, 2536, น. 17)

ดังนั้น การปกครองระบอบประชาธิปไตยในภาคพื้นยุโรปที่ปรากฏในยุคใหม่หรือยุครัฐชาติ จึงเป็นผลมาจากอิทธิพลทางความคิดของนักปรัชญาทางการเมืองทั้งจากยุคเก่าที่มีต้นกำเนิดมาจากยุคกรีกโบราณ และยุคใหม่ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 17-20 ตลอดจนอิทธิพลทางศาสนา การปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับจนมีความเข้มแข็งและกลายเป็นกระแสโลก โดยประเทศมหาอำนาจตะวันตกได้มีบทบาทอย่างยิ่งในการสนับสนุนและเรียกร้องให้ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกปกครองในระบอบประชาธิปไตย (กองบรรณาธิการ สำนักกฎหมาย, 2553, น. 1) ซึ่งปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนนับตั้งแต่การต่อสู้ทางอุดมการณ์ระหว่างสองขั้วอำนาจในช่วงสงครามเย็น เป็นต้นมา

เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลง ค่ายคอมมิวนิสต์ได้ล่มสลายไปพร้อมกับสหภาพโซเวียต ประชาธิปไตยจึงเป็นอุดมการณ์ทางปกครองรูปแบบเดียวที่เหลืออยู่ ที่จะทำให้ความแตกต่างอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและความขัดแย้งสามารถแก้ไขได้โดยสันติวิธี ทั้งนี้เพราะประชาธิปไตยคือรูปแบบการปกครองที่ยึดหลักเสรีภาพ ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ให้ความสำคัญกับเจตจำนงของประชาชนผู้ซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย และใช้กฎหมายเป็นหลักในการปกครอง (หลักนิติธรรม) อันเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้ปกครองใช้อำนาจตามอำเภอใจและเกินกว่าเจตนารมณ์ของประชาชนเสียงส่วนใหญ่ ในปัจจุบันเกือบทุกประเทศทั่วโลกเลือกปกครองบ้านเมืองตามวิถีประชาธิปไตย เพื่อให้ประชาชนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างเสรีและมีศักดิ์ศรี ได้รับการปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ได้พัฒนาศักยภาพตนเอง และได้ใช้ความรู้ความสามารถร่วมกันในการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้ ในมิติความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ประชาธิปไตยเป็นอุดมการณ์ที่ยอมรับกันในระดับสากล และเป็นปรัชญาพื้นฐานสำหรับการดำเนินกิจการขององค์การระหว่างประเทศ อาทิ องค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) และสหภาพยุโรป (European Union: EU) ทั้งยังเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ประเทศตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ใช้ในการดำเนินความร่วมมือและให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศต่าง ๆ อีกด้วย

เมื่อ พ.ศ. 2547 สมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติ (United Nations General Assembly) ได้มีมติเห็นชอบองค์ประกอบที่จำเป็นของความเป็นประชาธิปไตย (A/RES/59/201)* ซึ่งในการประชุมดังกล่าว มีประเทศสมาชิกลงคะแนนเสียงเห็นชอบ จำนวน 172 ประเทศ งดออกเสียง 15 ประเทศ แต่ไม่มีประเทศใดออกเสียงไม่เห็นชอบกับข้อมติดังกล่าว การเห็นพ้องร่วมกันในระดับนานาชาติเป็นการย้ำให้เห็นว่าประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองที่เป็นสากล แม้ว่าข้อมตินี้ไม่ได้ให้คำจำกัดความของ “ประชาธิปไตย” อย่างละเอียด แต่ก็ได้กล่าวถึงองค์ประกอบพื้นฐานที่เป็นเงื่อนไขสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเท่ากับเป็นการให้แนวทางที่ชัดเจนแก่ประเทศสมาชิกในการพัฒนาไปสู่ประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง สำหรับองค์ประกอบที่จำเป็นของความเป็นประชาธิปไตยตามข้อมติดังกล่าว มีทั้งหมด 7 ประการ ได้แก่

1. การแบ่งแยกอำนาจและการถ่วงดุลอำนาจ
2. ความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการ
3. ระบบพหุของพรรคการเมืองและองค์กร
4. เคารพหลักนิติธรรม
5. หลักความรับผิดชอบและความโปร่งใส
6. ความเป็นอิสระและเสรีภาพของสื่อมวลชน และพหุนิยมในสื่อ**
7. เคารพสิทธิมนุษยชนและสิทธิทางการเมือง (Meyer-Resende, 2011, p. 5)

อย่างไรก็ดี แม้ว่าหลายประเทศทั่วโลกได้เปลี่ยนรูปแบบการปกครองมาเป็นประชาธิปไตยแล้ว แต่ก็ไม่ใช่ว่าทุกประเทศที่ระบอบประชาธิปไตยจะหยั่งรากลึกซึ้งเข้มแข็ง ในบางประเทศการพัฒนาประชาธิปไตยเกิดภาวะชะงักงัน และหันกลับไปสู่ระบอบเผด็จการหรืออำนาจนิยมอีกครั้ง ดังที่ซามูเอล ฮันติงตัน (Samuel Huntington) นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ได้อธิบายการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยของประเทศต่าง ๆ ในโลกเป็นระลอกคลื่น (the wave of democratisation) โดยแบ่งเป็นสามช่วง ซึ่งระลอกคลื่นประชาธิปไตยในแต่ละช่วงจะตามมาด้วยปรากฏการณ์ประชาธิปไตยย้อนกลับ (the reverse wave of democratisation) ซึ่งเป็นการบ่งชี้ว่า ประเทศที่เปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว หากไม่สามารถสร้างความแข็งแกร่งให้เกิดขึ้นได้ ย่อมมีความเสี่ยงที่จะถูกแทนที่ด้วยการปกครองในรูปแบบอื่น

---

* ข้อมติสมัชชาสหประชาชาติ 59/201 เรื่อง การปรับปรุงบทบาทขององค์การและข้อตกลงระดับภูมิภาค อนุภูมิภาค และอื่น ๆ ในการสนับสนุนและสร้างเสถียรภาพของประชาธิปไตย

** การสร้างพหุนิยมในสื่อ คือ การสร้างความหลากหลายของสื่อ ทำให้มีตลาดข่าวสารและความคิดเห็นที่เปิดกว้าง มีแหล่งที่มาของสื่อที่เป็นอิสระและไม่อยู่ในอาณัติของใคร สื่อมวลชนมีโอกาสนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่มีความหลากหลาย ในขณะที่ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงสื่อและมีทางเลือกที่หลากหลาย แนวทางนี้จะสามารถขยายวัฒนธรรมของประชาธิปไตยแบบปรึกษาหารือ (deliberative democracy) ซึ่งมีส่วนช่วยสร้างความเข้มแข็งให้แก่การปกครองระบอบประชาธิปไตย

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่ย้ายแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยตามแนวคิดตะวันตกตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 หรือในช่วงระลอกคลื่นแรกของประชาธิปไตย และเป็นประเทศแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองมาเป็นประชาธิปไตย ในขณะที่ประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคยังอยู่ภายใต้อาณานิคมของตะวันตก อย่างไรก็ตาม ในระยะเวลากว่า 80 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยยังไม่อาจสร้างระบอบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์และเข้มแข็งได้ เมื่อบ้านเมืองเกิดวิกฤติที่ไม่สามารถนำวิถีทางประชาธิปไตยมาใช้แก้ไขปัญหาได้ จนสถานการณ์มีความรุนแรงขึ้น และนำไปสู่การรัฐประหารหลายครั้ง

นักวิชาการบางส่วนมองว่าประชาธิปไตยของไทยมีลักษณะเฉพาะ เป็นการผสมผสานแนวคิดการปกครองที่มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมและประเพณีไทย เช่น แนวคิดเรื่องการรักษาชาติบ้านเมืองให้มั่นคง เป็นภารกิจสำคัญควบคู่ไปกับการจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และแนวคิดแบบลัทธิผู้นำที่ผู้ปกครองมีหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของผู้อยู่ใต้การปกครอง โดยที่ข้าราชการและประชาชนมีหน้าที่ดำเนินการตามนโยบาย และรับความอุปถัมภ์จากผู้นำรัฐบาลหรือรัฐบาล เป็นต้น (สุมาลี พันธุ์ยุรา, 2554) อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยจะเป็น “ประชาธิปไตยแบบไทย ๆ” ที่พัฒนาไปตามบริบทปัจจัยภายในประเทศ แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นไปตามกระแสประชาธิปไตยของโลก เกิดขึ้นและถดถอยสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงแบบเดียวกับที่เกิดขึ้นในประเทศอื่น ๆ ซึ่งจะได้มีการกล่าวถึงต่อไป

ประชาธิปไตยของไทยในกระแสประชาธิปไตยโลก

ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2475 โดยสาเหตุที่นำมาสู่การเปลี่ยนแปลงในครั้งนั้น เกิดจากสภาวะการณ์ภายในประเทศที่มีปัจจัยภายนอกมาประกอบด้วย กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 มีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากปัญหาเศรษฐกิจการคลังของประเทศ ที่ได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจโลกตกต่ำภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 โดยมีผลต่อเนื่องมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 6 จนถึงสมัยรัชกาลที่ 7 และรัฐบาลก็ไม่สามารถแก้ปัญหาสถานะทางการคลังและแก้ไขปัญหาให้มีสภาพเป็นปกติได้ นอกจากสาเหตุดังกล่าวแล้ว ความต้องการไปสู่ความทันสมัยอย่างนานอารยประเทศยังเป็นแรงผลักดันอย่างต่อเนื่องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในประเทศ ในเวลานั้นประเทศไทยกำลังอยู่ในระยะเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ความทันสมัยตามแบบตะวันตกในทุก ๆ ด้าน อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการปฏิรูปแผ่นดินเข้าสู่ความทันสมัยในสมัยรัชกาลที่ 5 แนวคิดการเมืองการปกครองแบบประชาธิปไตยที่บรรดาชนชั้นนำในสังคมไทยได้รับมาจากการศึกษาแบบตะวันตก ก็เป็นอิทธิพลจากการปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยคนไทยส่วนหนึ่งที่ได้ไปศึกษาต่างประเทศ ได้รับแนวคิดทางการเมืองการปกครองสมัยใหม่ แล้วนำกลับมาเผยแพร่ในประเทศไทย ทำให้คนไทยบางส่วนในประเทศได้รับแนวคิดดังกล่าวด้วย รวมทั้งได้เกิดการเคลื่อนไหวของบรรดาปัญญาชนและสื่อมวลชนที่ออกมากระตุ้นเป็นระยะ ๆ ซึ่งก่อให้เกิดความตื่นตัวในการปกครองแบบใหม่เช่นกัน โดยมีการนำเสนอให้เห็นถึงความดีงามของระบอบประชาธิปไตยที่จะเป็นแรงผลักดันให้ประเทศชาติมีความเจริญก้าวหน้ามากกว่าที่เป็นอยู่ ดังเช่นที่ปรากฏเป็นตัวอย่างเป็นหลาย ๆ ประเทศที่มีการปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญ (“การเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย พ.ศ. 2475”, ม.ป.ป.)

อิทธิพลของความคิดในโลกตะวันตกมีผลต่อชนชั้นนำของไทยเป็นอย่างยิ่ง เมื่อคนเหล่านี้เห็นความสำคัญของระบอบประชาธิปไตย การเปลี่ยนแปลงการปกครองจึงเกิดขึ้น อันจะเห็นได้ว่าบุคคลในคณะราษฎรผู้ก่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ได้รับการศึกษามาจากประเทศตะวันตก การก่อการเปิดประชาธิปไตยในประเทศไทยจึงเป็นเรื่องของชนชั้นนำในสังคมแทบทั้งสิ้น ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศไม่ได้มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลง ไม่ได้มีประสบการณ์การต่อสู้เรียกร้องอย่างประเทศในตะวันตก ดังนั้น ความหวงแหนในสิทธิ เสรีภาพ และความยึดมั่นต่อวิถีประชาธิปไตยจึงไม่เข้มข้น ประกอบกับโครงสร้างสังคมเดิมที่เป็นระบบศักดินา และพื้นฐานวัฒนธรรมสยาม อันได้แก่ ระบบอุปถัมภ์ ระบบอาวุโส และการยอมรับตนเองในฐานะไพร่ผู้อยู่ใต้การปกครอง และการเป็นผู้ตามที่ดี ก็เป็นอุปสรรคอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประชาธิปไตยของไทยในเวลาต่อมา (ธนโรจน์ หล่อธนะไพศาล, 2557, น.16) โดยจะเห็นได้ว่าช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2475–2500 กิจกรรมทางการเมืองและการบริหารประเทศยังจำกัดอยู่ในแวดวงชนชั้นนำในคณะราษฎร และในช่วงที่สอง ระหว่าง พ.ศ. 2500–2516 เป็นช่วงของชนชั้นนำฝ่ายทหาร

การเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยเป็นไปอย่างสอดคล้องกับกระแสประชาธิปไตยของโลก การเปลี่ยนแปลงหรือคลื่นประชาธิปไตยของโลกในระลอกแรก ซึ่งเกิดขึ้นช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1* หรือระหว่าง ค.ศ. 1828–1926 (พ.ศ. 2371–2469) ประเทศในยุโรป อย่างเช่น เยอรมนี และอิตาลี ได้เปลี่ยนรูปแบบการปกครองมาเป็นประชาธิปไตยตามประเทศที่เปลี่ยนไปก่อนหน้านี้ ซึ่งได้แก่ อังกฤษ และฝรั่งเศส คลื่นประชาธิปไตยระลอกแรกเกิดขึ้นจำกัดอยู่ในทวีปยุโรป เพราะประเทศในภูมิภาคอื่น ๆ ยังคงอยู่ภายใต้อาณานิคม แต่ก็มีบางประเทศ อย่างเช่น รัสเซีย ญี่ปุ่น และจีน ที่มีการเปลี่ยนจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย แต่ก็เป็น การเปลี่ยนแปลงในลักษณะรูปแบบภายนอก และเกิดในช่วงสั้น ๆ ส่วนปรากฏการณ์ประชาธิปไตยย้อนกลับ (reverse wave) เกิดขึ้นตามมาเป็นครั้งแรก เมื่อระบอบประชาธิปไตยในอิตาลีและเยอรมนีอ่อนแอ และเกิดระบอบการปกครองแบบใหม่ขึ้นมาในช่วงเวลานั้น ซึ่งได้แก่ ระบอบคอมมิวนิสต์ ระบอบฟาสซิสต์ และระบอบการปกครองแบบทหาร ซึ่งส่งผลกระทบทั้งในประเทศแถบยุโรปและละตินอเมริกาจนถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 (วิลาวัดย์ ยีทอง, 2557, น. 224)

โจชัวร์ เคอร์แลนซิก (Joshua Kurlantzick) นักวิจัยประจำ Council on Foreign Relations ได้วิเคราะห์ว่า คลื่นประชาธิปไตยระลอกแรกมีผลกระทบต่อประเทศไทยหรือสยามในเวลานั้นอย่างเด่นชัด ดังจะเห็นได้จากกลุ่มบุคคลที่ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดตะวันตกได้พยายามเสนอแนวทางการปกครองระบอบประชาธิปไตยในสมัยรัชกาลที่ 5 ในสมัยรัชกาลที่ 6 และเกิดกบฏ ร.ศ. 130 (พ.ศ. 2454) ในสมัยรัชกาลที่ 6 เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบที่จำกัดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ให้อยู่ในฐานะประมุขของประเทศภายใต้รัฐธรรมนูญ แต่ไม่ประสบความสำเร็จ จนกระทั่งมาเปลี่ยนแปลง

* สงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นสงครามที่มีศูนย์กลางอยู่ในยุโรป เกิดขึ้นระหว่าง ค.ศ. 1914–1918 (พ.ศ. 2457-2461)

การปกครองเป็นผลสำเร็จได้โดยคณะราษฎรในสมัยรัชกาลที่ 7 ซึ่งเกิดขึ้นก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2* หลายปี (อ้างใน โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์, 2557)

คลื่นประชาธิปไตยระลอกที่ 2 เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อฝ่ายสัมพันธมิตรได้สถาปนาระบอบประชาธิปไตยขึ้นในประเทศผู้แพ้สงคราม ซึ่งได้แก่ เยอรมนี อิตาลี และญี่ปุ่น รวมทั้งประเทศในภูมิภาคเอเชีย แอฟริกา และละตินอเมริกาที่สามารถประกาศเอกราชจากประเทศเจ้าอาณานิคมในเวลานั้น ก็สถาปนาระบอบประชาธิปไตยขึ้นในประเทศของตนเองเช่นกัน อาทิ อินเดีย และอินโดนีเซีย อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยประชาธิปไตยเกิดใหม่ในช่วงนี้ประสบปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาประชาธิปไตยเป็นอย่างมาก ด้วยต้องเผชิญกับการรัฐประหารเพื่อล้มล้างรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งหลายครั้ง บางประเทศต้องตกอยู่ใต้การปกครองแบบเผด็จการทหาร จึงทำให้อุดมคติของประชาธิปไตยสูญหายไป นอกจากนี้ เมื่อเข้าสู่ยุคของสงครามเย็น ซึ่งเป็นช่วงเวลาของการต่อสู้ทางอุดมการณ์ระหว่างประชาธิปไตยกับคอมมิวนิสต์ ฝ่ายคอมมิวนิสต์ได้ชี้ให้เห็นถึงจุดอ่อนของการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยขยายประเด็นว่าเป็นรูปแบบการปกครองที่นายทุนใช้เป็นเครื่องมือหาความชอบธรรมในการเอาเปรียบกับคนยากจน ทำให้หลายประเทศเลือกที่จะใช้การปกครองแบบคอมมิวนิสต์แทน (เอนก สิทธิประศาสน์, 2536, น. 20; โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์, 2557) ซึ่งในช่วงเวลานี้เรียกว่าปรากฏการณ์ประชาธิปไตยย้อนกลับครั้งที่ 2

แม้ว่าประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตยตั้งแต่ระลอกแรกแล้ว แต่สถานการณ์การเมืองในประเทศก็ผันแปรสอดคล้องกับคลื่นประชาธิปไตยระลอกที่สอง 2 และปรากฏการณ์ประชาธิปไตยย้อนกลับครั้งที่ 2 เช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ ในโลก กล่าวคือ แม้ว่าในช่วงเวลานั้น ประเทศไทยไม่ได้รับผลกระทบที่รุนแรงจากการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ เนื่องจากไม่ได้เป็นประเทศร่วมรบโดยตรงและไม่ต้องตกเป็นประเทศผู้แพ้สงคราม อีกทั้งไม่ต้องต่อสู้เพื่อประกาศเอกราชเหมือนกับประเทศเพื่อนบ้านอื่น ๆ กระแสการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประชาธิปไตยของประเทศต่าง ๆ ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ มีส่วนสนับสนุนให้ประเทศไทยยังคงรูปแบบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยต่อไป เมื่อเข้าสู่ยุคสงครามเย็น ประเทศไทยก็เผชิญกับสถานการณ์เช่นเดียวกับประเทศประชาธิปไตยเกิดใหม่ ต้องต่อสู้ทางอุดมการณ์เพื่อรักษาระบอบประชาธิปไตยให้คงอยู่ท่ามกลางภัยคอมมิวนิสต์ที่แผ่ขยายในภูมิภาค รวมทั้งต้องเผชิญกับความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศที่เกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ นับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยในช่วงแรก พ.ศ. 2475-2500 ซึ่งเป็นช่วงเวลาของความขัดแย้งระหว่างชนชั้นผู้นำในคณะราษฎรที่เป็นฝ่ายพลเรือนกับฝ่ายทหาร เกิดการปฏิวัติและรัฐประหารในประเทศไทยถึง 13 ครั้ง และในระยะเวลาด่อมาระหว่าง พ.ศ. 2500-2516 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยานาจอของชนชั้นนำอยู่ที่ฝ่ายทหาร มีการปฏิวัติและรัฐประหารเกิดขึ้นอีก 3 ครั้ง (บรรเจิด สิงคะเนติ, 2555, น. 1-4) สภาพการณ์เช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่าการเมืองของไทยในเวลานั้นไม่ได้เป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง แต่มีลักษณะผสมผสานระหว่างเผด็จการอำนาจนิยมกับประชาธิปไตย

---

* สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นสงครามที่มีความเกี่ยวข้องกับประเทศส่วนใหญ่ในโลก เกิดขึ้นระหว่าง ค.ศ. 1939-1945 (พ.ศ. 2482-2488)

คลื่นประชาธิปไตยระลอกที่ 3 เกิดขึ้นในช่วงต้นทศวรรษที่ 1970 โดยเป็นผลจากการเติบโตทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมทั้งกระแสต่อต้านเผด็จการทหารของประชาชนในหลาย ๆ ประเทศ จนเกิดการล่มสลายของระบอบอำนาจนิยมที่มีอยู่เดิมและเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย การปฏิวัติคาร์เนชั่นของโปรตุเกสเมื่อ ค.ศ. 1974 (พ.ศ. 2517) ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นของคลื่นประชาธิปไตยระลอกที่ 3 แล้วตามมาด้วยกระแสการถอนตัวออกจากการเมืองของกลุ่มทหารและการหวนกลับคืนของรัฐบาลพลเรือนที่มาจากเลือกตั้งในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วโลก จนกระทั่งเกิดการปฏิวัติในประเทศแถบยุโรปตะวันออก รวมทั้งการพังทลายของกำแพงเบอร์ลินในเยอรมนี และการล่มสลายของสหภาพโซเวียตและระบอบคอมมิวนิสต์ อันเป็นการสิ้นสุดยุคสมัยสังคมนิยม (อ้างใน วิลาวรรณ ยี่ทอง, 2557, น. 225)

ผลของการเปลี่ยนแปลงนี้ ทำให้หลาย ๆ ประเทศหันมาสนใจประชาธิปไตยในเชิงเนื้อหาหันมามากขึ้น ประกอบกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในแถบเอเชีย ทำให้ประชาชนมีระดับการศึกษาสูงขึ้น ซึ่งส่งผลต่อโครงสร้างชนชั้นทางสังคมโดยที่ชนชั้นกลางขยายฐานมากขึ้นและเข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้นในการกำหนดทิศทางของสังคม ทั้งยังเป็นการเอื้อต่อการเกิดค่านิยมประชาธิปไตย และการขยายตัวของความร่วมมือทางการเมืองอีกด้วย (อ้างใน ไชยวัฒน์ คำชู และนิธิ เนื่องจำนง, 2555, น. 45) ช่วงเวลาดังกล่าว ในประเทศไทยได้เกิดเหตุการณ์ครั้งสำคัญทางการเมือง เหล่าปัญญาชน นิสิต นักศึกษา และประชาชนได้ออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้องรัฐธรรมนูญฉบับใหม่จากรัฐบาลเผด็จการเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 และเกิดการจลาจลครั้งรุนแรงในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2519 อันเป็นเหตุการณ์สืบเนื่องมาจากเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 ทั้งสองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนี้ ได้เกิดขึ้นสอดคล้องกับกระแสความคิดและพลังของปัญญาชนในประเทศอื่น ๆ ที่ต้องการขับไล่รัฐบาลอำนาจนิยมของตนในช่วงหลังสงครามเย็น

ในงานเขียนของซามูเอล ฮันทิงตัน เรื่อง “Democracy’s Third Wave” ซึ่งตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. 1991 (พ.ศ. 2534) คลื่นประชาธิปไตยระลอกที่ 3 ยังดำเนินไปอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน หรือจนกว่าจะเกิดปรากฏการณ์ประชาธิปไตยย้อนกลับขึ้นอีกครั้ง ทั้งนี้ นักวิชาการรุ่นหลังได้มองว่าคลื่นประชาธิปไตยระลอกที่ 4 ได้เกิดขึ้นแล้ว โจซัวร์ เคอร์แลนซิค นักวิจัยประจำ Council on Foreign Relations มองว่า คลื่นประชาธิปไตยระลอกที่ 4 ได้เกิดขึ้นผสมผสานกับคลื่นประชาธิปไตยระลอกที่ 3 ซึ่งระลอกคลื่นทั้งสองช่วงนี้ต่างได้รับแรงผลักดันจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต เพียงแต่การเปลี่ยนแปลงในระลอกที่ 3 เกิดกับประเทศในละตินอเมริกา ยุโรปตะวันออก และเอเชียเป็นหลัก ส่วนระลอกที่ 4 เกิดกับประเทศในแอฟริกาและประเทศยากจนในทวีปอื่น ๆ เช่น มาลาวี โมซัมบิก กัมพูชา และติมอร์-เลสเต เป็นต้น (อ้างใน โสรัจจ์ หงศ์ลดาธรมภ์, 2557)

ดังนั้น ตามแนวคิดของเคอร์แลนซิค คลื่นประชาธิปไตยระลอกที่ 4 เริ่มขึ้นในช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 หรือตั้งแต่ พ.ศ. 2533 เป็นต้นมา ในช่วงเวลานี้ ในประเทศไทยก็เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่อีกครั้ง โดยเริ่มจากเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 ที่ประชาชนออกมาเคลื่อนไหวประท้วงรัฐบาลของพลเอก สุจินดา คราประยูร และต่อต้านการสืบทอดอำนาจของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ซึ่งทำรัฐประหารรัฐบาลของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เมื่อ พ.ศ. 2534 การเรียกร้องของประชาชนเมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 ได้นำมาสู่การปฏิรูประบบการเมืองและการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ใน พ.ศ. 2540 ซึ่งตรง

กับยุคปลายทศวรรษที่ 1990 ซึ่งเป็นช่วงเวลาประชาธิปไตยแบ่งบานไปทั่วโลก โดยมีชนชั้นกลางเป็นพลังสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

ภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ประเทศไทยมีระบบการเมืองการปกครองที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยประชาชนได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ ได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองและกระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐ รวมทั้งมีการสร้างระบบและองค์กรตรวจสอบใช้อำนาจรัฐ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ของรัฐและนักการเมืองปฏิบัติหน้าที่ในกรอบของกฎหมายและมีความรับผิดชอบต่อสาธารณะ นอกจากนี้ นานาชาติยังมองว่าประเทศไทยจะเป็นประเทศประชาธิปไตยที่เข้มแข็งที่สุดในอาเซียน และจะสามารถเป็นตัวอย่างของการสร้างประชาธิปไตยให้แก่ประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาคได้ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าประเทศไทยได้ปฏิรูปการเมือง และมีรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ซึ่งถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่ดีที่สุดฉบับหนึ่ง แต่ในสภาพความเป็นจริงรัฐบาลไม่ได้ดำเนินการให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญอย่างแท้จริง และอำนาจทางการเมืองยังคงอยู่ที่คนเฉพาะกลุ่ม โดยเฉพาะพรรคการเมืองซึ่งเป็นที่รวมของฝ่ายทุนต่าง ๆ ที่ต่างสลับขั้วกันเข้ามาเพื่อหาประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้อง หรือที่ ศ. ดร. อมร จันทรสุมบุรณ์ เรียกว่า “ระบบเผด็จการโดยพรรคการเมืองของนายทุน” (อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ, 2555, น. 5) ความขัดแย้งจึงเกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ จนเกิดการรัฐประหารขึ้นเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2549 หลังจากที่ว่างเว้นมานานถึง 15 ปี และแม้ภายหลังการรัฐประหารแล้ว ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่และจัดให้มีการเลือกตั้ง แต่ก็ไม่อาจแก้ไขสถานการณ์ทางการเมืองให้ดีขึ้นได้ ความแตกแยกทางความคิดและการแบ่งฝักแบ่งฝ่ายขยายเป็นวงกว้างมากขึ้น มีการเคลื่อนไหวและใช้กำลังรุนแรงเพื่อต่อสู้กับฝ่ายตรงข้ามอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในสังคมไทย ในท้ายที่สุดก็นำมาสู่การรัฐประหารอีกครั้งเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 การเดินหน้าแล้วถอยหลังของประชาธิปไตยไทยในช่วงเวลานี้ ล้วนเกิดจากสาเหตุและปัญหาที่ฝังรากลึกภายใน ทั้งยังพ้องกับสถานการณ์ประชาธิปไตยในหลาย ๆ ประเทศ ที่ตกอยู่ในภาวะถดถอยเช่นกัน

ท่ามกลางคลื่นประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นภายหลังการล่มสลายของสหภาพโซเวียต นักวิชาการด้านประชาธิปไตยหลายคนวิเคราะห์ว่า ประชาธิปไตยของโลกอยู่ในภาวะถดถอย โดยชนชั้นกลางที่เคยลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ปัจจุบันกลับกลายเป็นผู้ต่อต้านผู้นำประเทศที่มาจากการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยเสียเอง ด้วยรู้สึกว่าการเลือกตั้งทำให้เกิดการทุจริตมากขึ้น ผู้บริหารประเทศและนักการเมืองแม้เข้ามาสู่ตำแหน่งด้วยวิธีการเลือกตั้ง แต่กลับเป็นเผด็จการเสียเอง (elected autocrats) อาทิ การนำนโยบายประชานิยมมาใช้เพื่อให้ตนเองได้รับเลือกตั้งเข้ามาอีกครั้ง ซึ่งการดำเนินนโยบายเช่นนี้ทำให้คนชนชั้นกลางเกิดความผิดหวังและไม่พอใจ เพราะรู้สึกว่าการชนชั้นกลางเริ่มเข้ามามีบทบาททางการเมืองและได้รับผลประโยชน์จากนโยบายของรัฐมากขึ้น ในขณะที่ผลประโยชน์ที่ตนเคยได้รับนั้นถูกคุกคาม สถานการณ์เช่นนี้นำไปสู่การเคลื่อนไหวเรียกร้องให้ผู้นำออกจากตำแหน่ง แต่แทนที่คนชนชั้นกลางจะเลือกจัดการกับนักการเมืองทุจริตเหล่านี้โดยการไม่เลือกตั้งเข้ามาบริหารประเทศอีกครั้ง กลับเลือกที่จะออกมาประท้วงบนท้องถนนและก่อความรุนแรง ทำให้แนวคิดประชาธิปไตยเสื่อมถอยลงและสถานการณ์ยิ่งย่ำยากมากขึ้น ด้านหนึ่งคนชนชั้นกลางมองว่าหากปล่อยให้เป็นอย่างนี้ต่อไป ก็มีแนวโน้มว่าตนเองจะตกอยู่ในสถานการณ์ลำบากตลอดไป ในอีกด้านหนึ่งก็เชื่อว่าหนทางที่จะทำให้ออกจากภาวะวิกฤตินี้ได้คือการพึ่งกองทัพหรือ

รูปแบบการเมืองอื่นที่ไม่ใช่ประชาธิปไตย เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น แต่เป็น กระแสที่เกิดขึ้นกับอีกหลาย ๆ ประเทศ เช่น ฟิลิปปินส์ และเวเนซุเอลา เป็นต้น

จากข้างต้น จึงสะท้อนให้เห็นว่าในประเทศที่ระบอบประชาธิปไตยอ่อนแอ ผู้นำในประเทศเหล่านี้ผ่าน เกณฑ์ประชาธิปไตยเพียงข้อเดียวเท่านั้น คือ การได้รับการเลือกตั้งเข้ามาสู่ตำแหน่งทางการเมือง ส่วนเกณฑ์ ข้ออื่น ๆ อาทิ การเคารพหลักนิติธรรม และการปกป้องสิทธิเสรีภาพของชนกลุ่มน้อยและประชาชนทั่วไป กลับไม่ได้รับความสำคัญ และเมื่อมีวิกฤติการเมืองเกิดขึ้น หากประชาชนในประเทศไม่อดทนที่จะใช้วิถีทาง ประชาธิปไตยในการแก้ไขปัญหาแล้ว พัฒนาการประชาธิปไตยก็จะสะดุดหยุดลง ทั้งยังจะทำให้รูปแบบ การเมืองการปกครองแบบอื่นมีความชอบธรรมในการเข้ามาแทนที่ด้วย (อ้างใน โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์, 2557; cited in ESADEgeo, n.d.)

**ตาราง 1 สรุปสถานการณ์สำคัญของระลอกคลื่นประชาธิปไตย
ตามแนวคิดของซามูเอล ฮันทิงตัน และโจซัวร์ เคอร์แลนซิค**

คลื่นประชาธิปไตย	สถานการณ์สำคัญในโลก	สถานการณ์สำคัญในประเทศไทย
<p>ระลอกที่ 1 ค.ศ. 1828–1926 (พ.ศ. 2371–2469)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - คลื่น ประชาธิปไตย ระลอกที่ 1 เริ่มต้นเมื่อ สหรัฐอเมริกาได้ให้สิทธิแก่ผู้ชายผิวขาวมากกว่า ครั้งหนึ่งเป็นผู้มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งประธานาธิบดี เมื่อ ค.ศ. 1828 (พ.ศ. 2371) - เกิดการปฏิวัติในประเทศต่าง ๆ ในยุโรป อาทิ เยอรมนี และอิตาลี ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองแบบประชาธิปไตย - การเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบ ประชาธิปไตยยังจำกัดอยู่ในทวีปยุโรป เพราะ ประเทศในภูมิภาคอื่น ๆ ยังคงอยู่ภายใต้อาณานิคม 	<ul style="list-style-type: none"> - ผู้ที่ได้รับการศึกษาและแนวคิดจาก ตะวันตกได้พยายามเสนอแนวทางการปกครองแบบประชาธิปไตยใน สมัยรัชกาลที่ 5 ในสมัยรัชกาลที่ 6 และเกิดกบฏ ร.ศ.130 (พ.ศ. 2454) เพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครอง - สยามเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็น ระบอบประชาธิปไตยเมื่อ พ.ศ. 2475
<p>ระลอกที่ 2 ค.ศ. 1943–1962 (พ.ศ. 2486–2505)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ฝ่ายสัมพันธมิตรได้ สถาปนาระบอบประชาธิปไตยในประเทศผู้แพ้ สงคราม คือ เยอรมนี อิตาลี และญี่ปุ่น - ประเทศในภูมิภาคเอเชีย แอฟริกา และละติน อเมริกา ที่ประกาศเอกราชจากประเทศเจ้าอาณานิคม ได้สถาปนาระบอบประชาธิปไตยขึ้นในประเทศ 	<p>ประเทศไทยยังคงรูปแบบการ ปกครองในระบอบประชาธิปไตย แต่ ต้องเผชิญกับสถานการณ์ความ ชัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศ โดยช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2475- 2500 เกิดการปฏิวัติ รัฐประหารขึ้น 13 ครั้ง</p> <ul style="list-style-type: none"> - ต้องต่อสู้กับอุดมการณ์ทางการเมือง เพื่อรักษาระบอบประชาธิปไตยไว้ ท่ามกลางสงครามเย็น

คลื่นประชาธิปไตย	สถานการณ์สำคัญในโลก	สถานการณ์สำคัญในประเทศไทย
<p>ระลอกที่ 3 ค.ศ. 1974–1990 (พ.ศ. 2517–2533)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - เกิดการล่มสลายของระบอบอำนาจนิยมที่มีอยู่เดิม และเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย โดยมีการปฏิวัติคาร์เนชั่นของโปรตุเกสเมื่อ ค.ศ. 1974 (พ.ศ. 2517) เป็นจุดเริ่มต้นของคลื่นประชาธิปไตยระลอกที่ 3 - มีการเติบโตทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม และเกิดกระแสต่อต้านเผด็จการทหารโดยประชาชนในหลาย ๆ ประเทศ - เกิดการปฏิวัติในประเทศแถบยุโรปตะวันออก การพังทลายของกำแพงเบอร์ลินในเยอรมนี และการล่มสลายของสหภาพโซเวียตและระบอบคอมมิวนิสต์ อันเป็นการสิ้นสุดสงครามเย็น 	<ul style="list-style-type: none"> - เหล่าปัญญาชน นิสิต นักศึกษา และประชาชน ออกมาเคลื่อนไหว เรียกร้องรัฐธรรมนูญฉบับใหม่จากรัฐบาลเผด็จการทหารในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และเกิดการจลาจลทางการเมืองในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2519
<p>ระลอกที่ 4 ช่วงต้นทศวรรษที่ 1990 เป็นต้นมา</p>	<ul style="list-style-type: none"> - หลาย ๆ ประเทศหันมาให้ความสนใจกับระบอบประชาธิปไตยในเชิงเนื้อหากันมากขึ้น - ประเทศยากจนในทวีปต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย เช่น มาลาวี โมซัมบิก กัมพูชา และติมอร์-เลสเต เป็นต้น 	<ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนออกมาเคลื่อนไหว ประท้วงรัฐบาลของพลเอก สุจินดา คราประยูร และต่อต้านการสืบทอดอำนาจของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2535 การเรียกร้องของประชาชน ได้นำมาสู่การปฏิรูประบบการเมืองและการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ใน พ.ศ. 2540

สถานการณ์ประชาธิปไตยของโลกในปัจจุบัน

เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลง หลายประเทศทั่วโลกเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย แต่ก็ไม่ใช่ทุกประเทศที่เป็นประชาธิปไตยได้อย่างแท้จริง บางประเทศเพียงแต่นำรูปแบบของประชาธิปไตยมาใช้ อาทิ การจัดให้มีการเลือกตั้ง การจัดตั้งสถาบันทางการเมืองเพื่อถ่วงดุลอำนาจระหว่างกัน แต่สิทธิเสรีภาพของประชาชนไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างแท้จริง ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง แต่ไม่ใช่ประชาธิปไตยแบบเสรี (แลร์รี ไดมอนด์, 2554) บางประเทศพัฒนาไปสู่ประชาธิปไตยแล้ว แต่กลับไม่สามารถก้าวไปสู่ขั้นตอนของการเป็นประชาธิปไตยเข้มแข็งได้ (consolidated democracy) และประชาธิปไตยในบางประเทศก็เสื่อมถอยลง ประชาชนยังคงต่อสู้ให้ได้มาซึ่งประชาธิปไตยแบบเต็มใบ หรือแม้แต่ประเทศที่มีรากฐานประชาธิปไตยมาอย่างยาวนาน อย่างเช่น สหรัฐอเมริกา และประเทศในยุโรปตะวันตก ก็กำลังประสบปัญหาการสูญเสียความเชื่อมั่นต่อสถาบันการเมืองเช่นกัน ประชาชนมีข้อกังขาต่อวิธีการรับมือและการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ของรัฐบาล โดยมีวิกฤตการเงิน ซึ่งเริ่มต้นเมื่อปลาย พ.ศ. 2550 เป็นตัวกระตุ้นที่สำคัญ

จากข้อมูลดัชนีความเป็นประชาธิปไตย ประจำปี 2557 (Democracy Index 2014) ของหน่วยข่าวกรองเศรษฐกิจศาสตร์ (The Economist Intelligence Unit) ซึ่งได้จากการสำรวจ 167 ประเทศทั่วโลก มีประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย จำนวน 76 ประเทศ ซึ่งในจำนวนนี้มีเพียง 24 ประเทศเท่านั้น ที่จัดว่าเป็นประชาธิปไตยโดยสมบูรณ์ (full democracy) ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนที่ไม่มาก ส่วนอีก 52 ประเทศนั้น เป็นประเทศประชาธิปไตยแต่จัดอยู่ในลักษณะที่อ่อนแอ (flawed democracy) นอกจากนี้ มี 39 ประเทศ จัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่ปกครองแบบกึ่งเผด็จการกึ่งประชาธิปไตย (hybrid regime) และ 52 ประเทศ จัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่ปกครองแบบเผด็จการ (authoritarian regime)

ประเทศที่มีความเป็นประชาธิปไตยสูงสุด 3 อันดับแรก คือ นอร์เวย์ สวีเดน และไอซ์แลนด์ ตามลำดับ ประเทศในทวีปเอเชีย มีเพียงญี่ปุ่น (ลำดับ 20) และเกาหลีใต้ (ลำดับ 21) ที่จัดอยู่ในกลุ่มประเทศประชาธิปไตยเข้มแข็ง ส่วนประเทศในอาเซียน มีอินโดนีเซีย (ลำดับ 49) ฟิลิปปินส์ (ลำดับ 53) มาเลเซีย (ลำดับ 65) และสิงคโปร์ (ลำดับ 75) ที่จัดอยู่ในกลุ่มประเทศประชาธิปไตยแต่เป็นแบบอ่อนแอ ส่วนประเทศไทย (ลำดับ 93) อยู่ในกลุ่มประเทศกึ่งประชาธิปไตยเนื่องจากการรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 (The Economist Intelligence Unit, 2015, pp. 2-8)

นอกจากนี้ รายงานดัชนีความเป็นประชาธิปไตย ประจำปี 2557 ของหน่วยข่าวกรองเศรษฐกิจศาสตร์ ประกอบกับความเห็นของนักวิชาการด้านประชาธิปไตย ซึ่งให้เห็นว่า ปัจจุบันทั้งประเทศประชาธิปไตยใหม่หรือประเทศที่อยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย และประเทศประชาธิปไตยก้าวหน้า ต่างก็ประสบกับภาวะที่ประชาชนสูญเสียความเชื่อมั่นต่อสถาบันการเมืองเหมือนกัน หากแต่ประเทศประชาธิปไตยก้าวหน้าสามารถปฏิรูปเปลี่ยนแปลง ในขณะที่ประเทศประชาธิปไตยใหม่หรือประเทศที่อยู่ระหว่างการเปลี่ยนผ่าน ต้องเผชิญกับการย้อนกลับไปสู่การปกครองแบบอำนาจนิยม เหตุใดประชาธิปไตยในหลาย ๆ ประเทศจึงถดถอย และเหตุใดความเชื่อมั่นที่ประชาชนมีต่อรัฐบาลประชาธิปไตยจึงลดลง

ในสถานการณ์ของประเทศประชาธิปไตยก้าวหน้า ประชาชนมีความเชื่อมั่นต่อนักการเมือง พรรคการเมือง และสถาบันทางการเมืองลดลง ซูซาน พาร์ (Susan Pharr) โรเบิร์ต พูทน์ม (Robert Putnam) และรัสเซล ดัลตัน (Russell Dalton) อธิบายว่าเป็นเพราะข้อมูลและผลงานของรัฐบาลที่สื่อไปยังประชาชน อาจไม่เพียงพอ ทำให้ประชาชนไม่ทราบถึงผลการทำงานที่ดีของรัฐบาล แต่ได้รับข้อมูลเชิงลบเกี่ยวกับการบริหารงานของรัฐบาลแทน จึงทำให้ประชาชนเกิดความไม่พอใจ อีกประการหนึ่งเป็นเพราะเกณฑ์ในการประเมินของสาธารณชนสูงขึ้น ประชาชนมีความต้องการและมีความคาดหวังสูงขึ้น แต่รัฐบาลไม่สามารถตอบสนองความคาดหวังของประชาชนได้ดี จึงทำให้ความพึงพอใจของประชาชนลดลง และมีผลต่อความเชื่อมั่นและกลไกการแก้ไขปัญหาของรัฐบาล (อ้างใน ศศิน ดิศวนนท์, ม.ป.ป., น. 3-4)

ในรายงานดัชนีความเป็นประชาธิปไตย ประจำปี 2557 ของหน่วยข่าวกรองเศรษฐกิจศาสตร์ ได้นำเสนอข้อมูลที่สอดคล้องกัน โดยการยกประเด็นวิกฤติเศรษฐกิจการเงินที่เกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2551 มาวิเคราะห์ โดยชี้ให้เห็นว่า ความรุนแรงของวิกฤติเศรษฐกิจการเงินและความล้มเหลวของรัฐบาลในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นปัจจัยที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง วิกฤติเศรษฐกิจไม่ใช่เป็นเพียงเหตุลี้มร้ายระบอบอำนาจเผด็จการดังที่ปรากฏในเหตุการณ์อาหรับสปริง (Arab Spring) เมื่อ พ.ศ. 2553-2554 เท่านั้น แต่ยังมี

ส่งผลกระทบต่อกรอบการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอีกด้วย หลายประเทศในยุโรปเกิดปัญหาทางการเมืองและเกิดวิกฤตศรัทธาต่อผู้นำและสถาบันทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยเป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาเศรษฐกิจการเงิน เมื่อวิกฤติมีความรุนแรงจนทำให้กลไกประชาธิปไตยต่าง ๆ ที่มีอยู่ไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ คณะนายนโยบายของรัฐบาลย่อมลดลงและนำไปสู่ปัญหาทางการเมือง อย่างเช่นกรณีของกลุ่มประเทศ PIIGS (โปรตุเกส อิตาลี ไอร์แลนด์ กรีซ และสเปน) ซึ่งประสบวิกฤติหนี้สาธารณะอย่างหนัก มีการขาดดุลงบประมาณ และมีอัตราการว่างงานสูง เมื่อรัฐบาลกรีซและอิตาลีต้องลดการขาดดุลงบประมาณที่อาจทำให้ระดับหนี้สาธารณะเพิ่มขึ้น ทำให้ประชาชนเกิดความไม่พอใจจนกระทบต่อปัญหาเสถียรภาพทางการเมือง และทำให้นายกรัฐมนตรีของทั้งสองประเทศต้องลาออก โดยผู้ที่ก้าวเข้ามาดำรงตำแหน่งแทนคือนักวิชาการ (technocrats) ในขณะที่นายกรัฐมนตรีของไอร์แลนด์ โปรตุเกส และสเปน ก็พ่ายแพ้ในการเลือกตั้งทั่วไปและต้องพ้นจากตำแหน่งเนื่องจากพิษเศรษฐกิจเช่นกัน (ส่วนการวิเคราะห์เสถียรภาพเศรษฐกิจสำนักนโยบายเศรษฐกิจมหภาค, 2555)

นอกจากนี้ ในภาวะที่วิกฤติเศรษฐกิจส่งผลกระทบรุนแรง ย่อมมีปัญหาคือเสถียรภาพทางการเมืองและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองโดยการนำวิธีการที่ไม่ค่อยเป็นประชาธิปไตยมาใช้ จะเป็นที่ยอมรับมากขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากหลาย ๆ ประเทศได้ปรับเปลี่ยนมุมมองที่มีต่อเงินเสียใหม่ ทั้งรูปแบบการเมืองและเศรษฐกิจ รวมทั้งทิศทางที่เงินมีบทบาทในเวทีโลก อันนำมาสู่ข้อโต้แย้งว่าระบอบประชาธิปไตยไม่ใช่หนทางที่ดีที่สุดที่จะทำให้เกิดเสถียรภาพและความเจริญก้าวหน้า โมเดลจีนที่ให้อิสระทางด้านเศรษฐกิจแต่จำกัดอำนาจทางการเมืองของประชาชน จึงเป็นรูปแบบที่กำลังอยู่ในความสนใจของประเทศเพื่อนบ้าน และรวมไปถึงประเทศในทวีปแอฟริกาและเอเชียกลาง ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่าโมเดลจีนประสบความสำเร็จได้ดีเมื่อเทียบกับความล้มเหลวของโมเดลตะวันตก (cited in ESADEgeo, n.d., pp. 4-5)

สำหรับประเทศที่ระบอบประชาธิปไตยยังไม่หยั่งรากเข้มแข็ง เมื่อเกิดปัญหารุนแรงขึ้น ความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลย่อมลดลง เนื่องด้วยกระบวนการประชาธิปไตยและการจัดการกับปัญหามีแนวโน้มไม่เป็นไปตามทิศทางที่ควรจะเป็น แม้ว่าในหลายประเทศได้พยายามนำรูปแบบและกระบวนการประชาธิปไตยของประเทศตะวันตกมาใช้ และในบางประเทศถือได้ว่ามีรัฐธรรมนูญ สถาบัน และกลไกทางการเมืองที่ดีมากหรือดีกว่าในประเทศประชาธิปไตยก้าวหน้าเสียอีก แต่ระบอบประชาธิปไตยของประเทศเหล่านี้ยังคงอ่อนแอและความรับผิดชอบของรัฐบาลต่อประชาชนยังมีน้อย จึงทำให้เกิดช่องว่างระหว่างผู้นำกับประชาชน แม้ว่าจะมีการเลือกตั้งซึ่งเป็นช่องทางให้ประชาชนได้เลือกผู้แทนของตนเอง ก็ไม่เพียงพอที่จะกระตุ้นให้มีการพัฒนาประชาธิปไตยไปในทิศทางที่เหมาะสมได้

เหตุใดระบอบประชาธิปไตยในบางประเทศจึงไม่ก้าวหน้าเหมือนประเทศต้นแบบ ทั้งที่นำตัวแบบประชาธิปไตยมาใช้ และได้มีการประยุกต์ใช้โครงสร้างเชิงสถาบันแบบประชาธิปไตยแล้วก็ตาม ทั้งนี้เป็นเพราะปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อเติบโตของประชาธิปไตยมีความแตกต่างกัน ซึ่งได้แก่ ปัจจัยทางด้านศาสนาและวัฒนธรรม ระบอบการปกครองในอดีต ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและบทบาทของชนชั้นกลาง ปัจจัยทางด้านประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์กับต่างประเทศ และปัจจัยทางด้านความมั่นคงของชาติ (โกสุมภ์ สายจันทร์, เสกสิน

ศรีวัฒนานุกุลกิจ และอุดม เกิดพิบูลย์, 2550, น. 14-15) อีกทั้งยังขาดการปลูกฝังวัฒนธรรมการเมืองที่สอดคล้องกับการทำงานของโครงสร้างเชิงสถาบันแบบประชาธิปไตยอีกด้วย

ในที่นี้จะขอกล่าวถึงประเทศในภูมิภาคเอเชียเป็นกรณีตัวอย่าง การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่ประเทศในเอเชียปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันนั้น มีความหลากหลายและมีระดับความเป็นประชาธิปไตยแตกต่างกัน โดยส่วนมากประเทศในเอเชียได้สร้างประชาธิปไตยตามรูปแบบของตะวันตก แต่ก็มักพบอุปสรรคที่ทำให้ระดับความเป็นประชาธิปไตยไม่ทัดเทียมตามมาตรฐานตะวันตก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะการผสมผสานความคิดระหว่างตะวันตกกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของประเทศเป็นไปได้ยากและไม่ราบรื่นสอดคล้องกัน บางประเทศในเอเชียสามารถสร้างระบอบประชาธิปไตยที่มีกลไกทำงานได้ดี อย่างเช่น ญี่ปุ่น แต่ก็มีหลายประเทศที่อุปสรรคทำให้ประชาธิปไตยแบบตะวันตกมีความผิดเพี้ยนไป อุปสรรคที่สำคัญ ได้แก่ ระบบสังคมอุปถัมภ์ ระบบพรรคการเมืองใหญ่ที่ทรงพลังเพียงพรรคเดียว และระบบนิยมผู้นำที่เข้มแข็ง ซึ่งทำให้คนเอเชียยึดมั่นในตัวบุคคลและให้ความจงรักภักดีจนปราศจากเงื่อนไข ซึ่งความรู้สึกประเภทนี้ตรงข้ามกับของคนตะวันตก ที่มักให้ความสำคัญกับแนวคิดและนโยบายของพรรคการเมืองเป็นหลัก (โกสุมภ์ สายจันทร์ และคณะ, 2550, น. 22-23) ในกรณีของประเทศไทย นอกจากอุปสรรคข้างต้นแล้ว ลักษณะอุปนิสัยบางประการของคนในชาติ อาทิ การไม่ชอบแสดงออก การรู้รักษาตัวรอด และการยอมรับสภาพของตนเอง ผสมผสานกับการตีความที่ไม่ถูกต้องตามหลักศาสนา โดยเฉพาะอุเบกขาและกรรม เป็นค่านิยมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (อ้างใน ธนโรจน์ หล่อธนะไพศาล, 2557, น. 16-17) ดังนั้น การที่ผู้นำตะวันตกเคยเชื่อว่า รูปแบบประชาธิปไตยแบบเดียวกันสามารถประสบความสำเร็จได้ในทุกประเทศไม่ว่าจะประเทศใดก็ตามนั้น จึงเป็นความเชื่อมั่นที่ละเลยสภาพความเป็นจริงทางประวัติศาสตร์และสังคมของแต่ละประเทศ ซึ่งปัจจัยทั้งสองข้อนี้เป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการปฏิรูปการเมืองและเศรษฐกิจของประเทศนั้น ๆ

หากมองประเทศในกลุ่มอาเซียน ซึ่งเป็นกลุ่มความร่วมมือที่ใกล้ชิดกับประเทศไทยมากที่สุด ยังไม่มีประเทศใดในกลุ่มอาเซียนที่มีความเป็นประชาธิปไตยอย่างสมบูรณ์และเข้มแข็ง ประเทศไทยและฟิลิปปินส์เป็นประเทศแรก ๆ ของอาเซียนที่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย แต่ทั้งสองประเทศยังไม่สามารถสร้างรากฐานประชาธิปไตยที่แข็งแกร่งได้ แม้แต่มาเลเซียและสิงคโปร์ที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชาชน แต่นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ยังจัดให้ทั้งสองประเทศอยู่ในกลุ่มประเทศประชาธิปไตยครึ่งใบ สำหรับกัมพูชา แม้ว่าปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย แต่แนวโน้มการใช้อำนาจของรัฐกำลังมุ่งไปสู่รูปแบบการปกครองแบบเผด็จการโดยบุคคลคนเดียว (one-man rule) ส่วนเมียนมาร์กำลังอยู่ระหว่างทางของการพัฒนาไปสู่ประชาธิปไตย แต่โดยหลักก็ยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมของทหาร ลาวและเวียดนามนั้นยังเป็นประเทศสังคมนิยม ในขณะที่บรูไนยังคงปกครองในรูปแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

นักวิชาการต่างประเทศมองว่าในขณะนี้อินโดนีเซียถือเป็นประเทศอาเซียนที่มีพัฒนาการด้านประชาธิปไตยดีที่สุด โดยภายหลังการล่มสลายของระบอบซูฮาร์โต ประชาธิปไตยในอินโดนีเซียมีแนวโน้มพัฒนาไปในทางที่ดีตามลำดับ ในขณะที่ทิศทางประชาธิปไตยของไทยเดินถอยหลัง และไม่สามารถนำกระบวนการประชาธิปไตยมาใช้แก้ไขวิกฤตการณ์ทางการเมืองได้ จนนำไปสู่การรัฐประหารถึงสองครั้งในช่วง

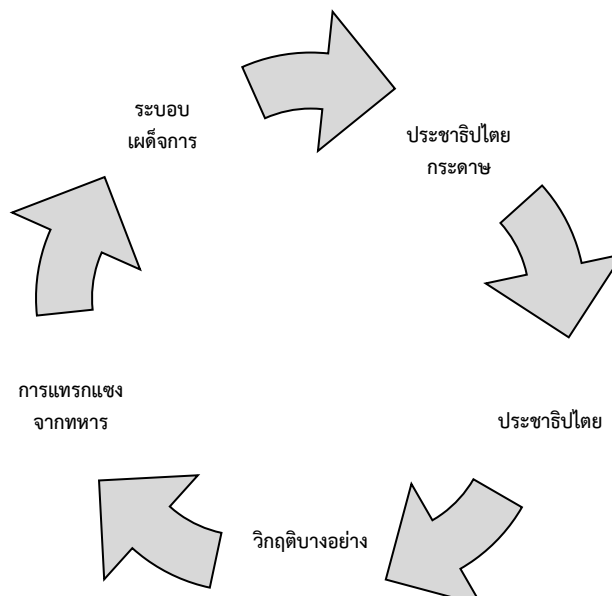
เวลาห่างกันไม่ถึง 10 ปี ทั้งที่ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยมาตั้งแต่ พ.ศ. 2475 และภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ พ.ศ. 2535 พัฒนาการประชาธิปไตยของไทยก็มีแนวโน้มที่ดี แต่เหตุใดประเทศไทยจึงไม่ประสบความสำเร็จในการสร้างประชาธิปไตยให้เข้มแข็งและมั่นคง

สถานการณ์ประชาธิปไตยของไทยในปัจจุบัน

ความขัดแย้งและความแตกแยกทางความคิดในสังคมไทยในช่วง พ.ศ. 2556–2557 เป็นอีกวิกฤติการณ์หนึ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า กลไกประชาธิปไตยที่มีอยู่ไม่อาจนำมาใช้คลี่คลายความรุนแรงทางการเมืองได้ จุดเริ่มต้นของการรัฐประหารในระยะหลัง ๆ นี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะประชาชนสูญเสียความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย ประกอบกับความยึดมั่นที่ประชาชนมีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยยังอยู่ในระดับต่ำ จึงทำให้มองว่าการรัฐประหารเป็นทางเลือกที่ชอบธรรมในการแก้ไขปัญหา ในขณะที่ประเทศที่ประชาธิปไตยมีความก้าวหน้าจะมองว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่มาพร้อมกับการมีประชาธิปไตย เมื่อคนมีสิทธิและเสรีภาพ มีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ความแตกต่างทางความคิดย่อมมีมากขึ้นด้วย ทางออกของประชาธิปไตยคือการยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างและร่วมกันแก้ไขปัญหาภายใต้กฎกติกาที่วางไว้ (ศศินดิศวรณท์, ม.ป.ป., น. 13-14)

ที่ผ่านมาการเมืองไทยมีลักษณะเป็นวงจร 5 ขั้นตอน โดยเริ่มจาก “ระบอบเผด็จการ” ที่มีการควบคุมของทหาร ตามด้วยการสร้าง “ประชาธิปไตยกระดาษ” คือ มีรัฐธรรมนูญแต่ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการบริหารอย่างแท้จริง เมื่อจัดให้มีการเลือกตั้งและมีรัฐบาลจากประชาชนแล้ว ก็เข้าสู่ช่วงของการเป็น “ประชาธิปไตย” หลังจากนั้นจะเกิด “วิกฤติบางอย่าง” อันนำไปสู่การแทรกแซงทางทหารและการปกครองเผด็จการอีกครั้ง ซึ่งที่ผ่านมาวิกฤติการเมืองหลายครั้งเป็นวิกฤติที่สร้างขึ้นโดยตั้งใจ อย่างเช่น การไม่ลงเลือกตั้ง การชุมนุม การเรียกร้องให้ทหารออกมารัฐประหาร และการนำองค์กรอิสระและศาลเข้ามาเกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง เพื่อให้การเมืองหยุดชะงักและหาทางออกไม่ได้

ภาพ 1 วงจรการเมืองไทยตามทัศนะของนายเอ็ดเวิร์ด คนุท (Edward Knuth)
อาจารย์ประจำภาควิชาอังกฤษและอเมริกันศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การเมืองไทยอยู่ในวงจรนี้มาโดยตลอด นับตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองจนมาถึงปัจจุบัน มีเพียง 19 ปีเท่านั้นที่มีรัฐบาลมาจากการเลือกตั้ง มีการรัฐประหารถึง 12 ครั้ง และมีรัฐธรรมนูญมาแล้ว 19 ฉบับ ทั้งฉบับถาวรและชั่วคราว ขณะที่นายกรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งมีเพียง 9 คน จากนายกรัฐมนตรีทั้งหมด 29 คน โดยมีเพียงคนเดียวเท่านั้นที่อยู่จนครบวาระและได้รับเลือกตั้งอีกครั้ง (“วิกฤติการเมืองไทยในสายตา นักวิชาการต่างชาติ...ไม่เคยมีประชาธิปไตยที่แท้จริง”, 2557)

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังอยู่ระหว่างทางของการปฏิรูปประเทศเพื่อกลับไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยอีกครั้ง ถึงแม้ว่าการรัฐประหารเมื่อ พ.ศ. 2557 เป็นการแก้ไขวิกฤติของชาติที่ประชาชนจำนวนไม่น้อยยอมรับได้ เพราะประชาชนขาดความเชื่อมั่นต่อผู้นำและรัฐบาลที่มาจากวิธีประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม ความเป็นสากลของประชาธิปไตยก็เป็นสิ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้ หากประเทศไทยไม่สามารถฟื้นคืนความเป็นประชาธิปไตยได้โดยเร็ว ความเชื่อมั่นของต่างประเทศที่มีต่อไทยก็จะลดลง และกระแสต่อต้านจากประชาคมโลกก็จะเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะจากประเทศที่ใช้ประชาธิปไตยเป็นเงื่อนไขในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ แต่การจะบรรลุผลสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องพิจารณาถึงปัญหาและอุปสรรคที่มีผลต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตยที่ผ่านมาของไทย เพื่อจะได้แก้ไขได้ตรงจุด และสามารถก้าวไปข้างหน้าได้อย่างประสบความสำเร็จ ไม่ต้องก้าวหน้าและถอยหลังอย่างที่เคยเป็นมา

ในที่นี้จะขอก้าวถึงปัจจัยและปัญหาที่เกิดขึ้นและสะสมมาอย่างยาวนานในสังคมไทยจนกลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตยของไทย ดังนี้

1. การทุจริตคอร์รัปชัน

การทุจริตคอร์รัปชันถือเป็นปัญหาเรื้อรังของประเทศไทย ทั้งยังส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศในทุกมิติ จนนำไปสู่ความเสื่อมถอยของความเชื่อมั่นที่ประชาชนมีต่อผู้บริหารประเทศ นักการเมือง เจ้าหน้าที่ของรัฐ และสถาบันในระบอบประชาธิปไตย

ตาราง 2 ดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชันประจำปีของประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2538–2556
ขององค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ

พ.ศ.	คะแนน	อันดับ	จำนวนประเทศ
2538	2.79 (คะแนนเต็ม 10 คะแนน)	34	41
2539	3.33 (คะแนนเต็ม 10 คะแนน)	37	54
2540	3.06 (คะแนนเต็ม 10 คะแนน)	39	52
2541	3.00 (คะแนนเต็ม 10 คะแนน)	61	85
2542	3.20 (คะแนนเต็ม 10 คะแนน)	68	98
2543	3.20 (คะแนนเต็ม 10 คะแนน)	60	90
2544	3.20 (คะแนนเต็ม 10 คะแนน)	61	91
2545	3.20 (คะแนนเต็ม 10 คะแนน)	64	102

พ.ศ.	คะแนน	อันดับ	จำนวนประเทศ
2546	3.30 (คะแนนเต็ม 10 คะแนน)	70	133
2547	3.60 (คะแนนเต็ม 10 คะแนน)	64	146
2548	3.80 (คะแนนเต็ม 10 คะแนน)	59	159
2549	3.60 (คะแนนเต็ม 10 คะแนน)	63	163
2550	3.30 (คะแนนเต็ม 10 คะแนน)	84	179
2551	3.50 (คะแนนเต็ม 10 คะแนน)	80	180
2552	3.40 (คะแนนเต็ม 10 คะแนน)	84	180
2553	3.50 (คะแนนเต็ม 10 คะแนน)	78	178
2554	3.40 (คะแนนเต็ม 10 คะแนน)	80	183
2555	37 (คะแนนเต็ม 100 คะแนน)	88	176
2556	35 (คะแนนเต็ม 100 คะแนน)	102	177

ที่มา: มูลนิธิองค์กรเพื่อความโปร่งใสในประเทศไทย, ดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชัน ประจำปี พ.ศ. 2556

จากดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชัน (Corruption Perceptions Index: CPI) ของประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2538–2556 ซึ่งจัดทำโดยองค์กรเพื่อความโปร่งใสนานาชาติ (Transparency International: TI) พบว่า ประเทศไทยมีปัญหาคอร์รัปชันในระดับสูงมาโดยตลอด เมื่อ พ.ศ. 2556 ประเทศไทยได้ 35 คะแนน ซึ่งจัดอยู่ในอันดับที่ 102 จากการจัดอันดับทั้งหมด 177 ประเทศทั่วโลก หากพิจารณาจากอันดับของไทยที่ลดลงในบางปีก็มีความสัมพันธ์กับสถานการณ์ทางการเมืองภายในประเทศ อย่างเช่น ระหว่างปี พ.ศ. 2548–2550 เป็นช่วงเวลาที่เกิดความผันผวนทางการเมืองจนเกิดการรัฐประหารเมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 อันดับของไทยในช่วงเวลานั้นก็ลดลงอย่างต่อเนื่อง และจึงค่อยปรับดีขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2551 ต่อมาอันดับของไทยก็ลดลงอย่างเด่นชัดอีกครั้งใน พ.ศ. 2555 และ พ.ศ. 2556 เมื่อการเมืองไทยอยู่ในสภาพวิกฤติ ฉะนั้น จึงบ่งชี้ได้ว่าปัญหาการเมืองไทยมีความสัมพันธ์กับการทุจริตคอร์รัปชันและการขาดจิตสำนึกที่ดีของนักการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐ (สำนักวิชาการและสำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2557ก, น. 4-5)

ความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในสังคมไทยและความล้มเหลวของการบริหารประเทศจนเข้าสู่ภาวะชะงักงันของประชาธิปไตยในปัจจุบัน เป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่มีมาอย่างยาวนาน ในอดีต การทุจริตที่เกิดขึ้นไม่มีความซับซ้อนมากนัก มักพบในลักษณะการทุจริตจัดซื้อจัดจ้าง การรับสินบน การรับของกำนัล หรือการช่วยเหลือพวกพ้องในลักษณะบุคคลต่อบุคคล แต่เมื่อประเทศมีความก้าวหน้า และเทคโนโลยีสารสนเทศมีความทันสมัยรวดเร็ว ทำให้รูปแบบและเครือข่ายของการทุจริตเปลี่ยนแปลงไป มีความซับซ้อน รุนแรง และเป็นวงกว้างมากขึ้น จนกลายเป็นการทุจริตในเชิงนโยบายหรือผลประโยชน์ทับซ้อน รวมทั้งการออกกฎหมายเพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่ญาติมิตรพวกพ้อง แต่ไม่ว่าจะเป็นการทุจริตแบบเก่าหรือ

แบบใหม่ ก็มีสาเหตุมาจากโครงสร้างทางการเมืองและเศรษฐกิจของไทยที่มีลักษณะผูกขาด โดยที่ทุน ความรู้ และอำนาจยังคงอยู่ในมือของคนเพียงบางกลุ่มเท่านั้น

การที่รัฐเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจมากขึ้นในปัจจุบัน และการหาประโยชน์จากธุรกิจในโลกสมัยใหม่มีความซับซ้อนมากขึ้น ประกอบกับคนในชาติขาดคุณธรรมจริยธรรม ประเทศไทยจึงประสบปัญหาการทุจริตเชิงนโยบายและผลประโยชน์ทับซ้อนเป็นอย่างมากทั้งในองค์กรภาครัฐและเอกชน กฎหมายและมาตรการที่มีอยู่ รวมทั้งองค์กรตรวจสอบต่าง ๆ ก็ไม่สามารถเข้าไปแก้ไขปัญหาเหล่านี้ได้ ปัญหาเรื้อรังของการทุจริตคอร์รัปชันจึงส่งผลกระทบต่อการเมืองจนทำให้ระบอบประชาธิปไตยไม่อาจพัฒนาไปได้อย่างต่อเนื่อง มีการซื้อสิทธิขายเสียงเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งสำคัญ ๆ ทำให้การแข่งขันทางการเมืองและการกระจายอำนาจไม่เกิดขึ้นอย่างที่ควรจะเป็น มีการสงวนอำนาจไว้ให้คนเฉพาะกลุ่มและมีการแทรกแซงการทำงานขององค์กรต่าง ๆ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของตนเองและพวกพ้อง ซึ่งเท่ากับเป็นการทำลายระเบียบและโครงสร้างทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในที่สุด (สำนักวิชาการและสำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2557ช, น. 35)

2. ระบบอุปถัมภ์ หรือระบบผลประโยชน์ต่างตอบแทน

วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยในอดีตได้รับอิทธิพลจากระบบอุปถัมภ์ (patronage system) ระบบศักดินานิยม (feudalism) และระบบอำนาจนิยม (authoritarianism) ทั้งสามสิ่งมีความเกี่ยวเนื่องและเกื้อกูลกันมาโดยตลอด วัฒนธรรมทางการเมืองเหล่านี้ดำรงอยู่ได้เพราะมีความสอดคล้องกับระบบการปกครองและโครงสร้างทางสังคมในอดีตของไทย แต่ปัจจุบันประเทศไทยปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย ซึ่งได้พยายามจำลองแบบประชาธิปไตยตะวันตกมาใช้ แต่กลับไม่ก้าวหน้าอย่างประเทศตะวันตก ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยแบบตะวันตก เน้นเรื่องสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค หลักนิติรัฐ และเคารพความเห็นของคนส่วนใหญ่แต่ยังคำนึงถึงเสียงส่วนน้อย แต่วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยที่มีอยู่เดิมก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองก็ยังคงอยู่จนถึงปัจจุบัน แต่อาจมีการเปลี่ยนรูปแบบไปบ้าง ดังตัวอย่างเช่น ระบบอุปถัมภ์ในอดีตก็ยังคงอยู่ในสังคมประชาธิปไตยแบบไทย ๆ แต่เปลี่ยนจากการอุปถัมภ์ด้วยโครงสร้างฐานันดรทางสังคมมาเป็นการอุปถัมภ์ด้วยเงินตรา ศักดินานิยมและอำนาจนิยมในอดีตก็ยังคงอยู่ถึงปัจจุบันแต่อยู่ในรูปแบบใหม่ที่ผูกพันกันด้วยเงินตราและผลประโยชน์ต่างตอบแทนในรูปแบบอื่น สิ่งเหล่านี้จึงเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยอุปถัมภ์ของไทย

วัฒนธรรมทางการเมืองประชาธิปไตยอุปถัมภ์ทำให้คนที่ต้องการแสวงหาอำนาจทางการเมืองนำมาใช้หาประโยชน์เพื่อต่ออำนาจ รวบอำนาจ หรือยึดอำนาจทางการเมืองไว้ นอกจากนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองดังกล่าวยังเป็นตัวผลักดันที่ทำให้ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์เกิดขึ้นในทุกระดับของสังคมและการเมืองไทย อาทิ การซื้อสิทธิขายเสียง การแตกแยกของพรรคการเมือง การยึดอำนาจโดยทหาร การควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐที่ล้มเหลว และการลิดรอนสิทธิเสรีภาพของประชาชน ดังนั้น แม้ว่ารัฐธรรมนูญและโครงสร้างการเมืองของไทยจะเกิดภายใต้กรอบความคิดแบบตะวันตก แต่ก็ไม่ได้ทำให้เกิดผลตามครรลองประชาธิปไตยเหมือนอย่างประเทศตะวันตก แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในระบบการเมืองไทยดูเหมือนเป็นไปในทิศทางตรงกันข้าม (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, 2550)

3. สถาบันทางการเมืองขาดความเข้มแข็งและประสิทธิภาพ

ความรุนแรงทางการเมืองหลายครั้งได้สะท้อนให้เห็นว่าสถาบันทางการเมืองและกระบวนการทางการเมืองของไทยไม่มีประสิทธิภาพและไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชนได้ การพัฒนาประชาธิปไตยที่ผ่านมาเน้นในเรื่องการจัดโครงสร้างและวิธีการมากกว่าการพัฒนาอุดมการณ์และจิตสำนึกของผู้ใช้อำนาจทั้งทางบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ สำหรับสาเหตุที่ทำให้ประชาชนไม่เชื่อมั่นต่อสถาบันหลักในระบอบประชาธิปไตย ได้แก่

สถาบันนิติบัญญัติ ประชาชนมองว่าการซื้อสิทธิขายเสียงทำให้สมาชิกรัฐสภาบางส่วนมีคุณสมบัติที่ไม่เหมาะสมทั้งภูมิหลัง การศึกษา คุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งส่งผลต่อการทำหน้าที่และคุณภาพของกฎหมาย ในขณะที่พรรคการเมือง ซึ่งถือเป็นสถาบันหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ก็ไม่สามารถรองคุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้งได้ เพราะพรรคการเมืองส่วนใหญ่ถูกครอบงำด้วยนักธุรกิจ จึงทำให้พรรคการเมืองขาดอุดมการณ์และไม่สามารถสร้างสรรค่นโยบายเพื่อตอบสนองสาธารณะ แต่กลับมีลักษณะเป็นตัวแทนของกลุ่มธุรกิจมากกว่าเป็นตัวแทนของคนส่วนใหญ่

สถาบันบริหาร ประชาชนสูญเสียความเชื่อมั่นต่อรัฐบาลด้วยเหตุผลสำคัญ ได้แก่ ความไม่มีประสิทธิภาพในการดำเนินนโยบายและความบกพร่องในการแก้ไขปัญหาของรัฐบาล การทุจริตคอร์รัปชัน การมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ขาดคุณธรรมจริยธรรม และการใช้อิทธิพลเข้าแทรกแซงองค์การอิสระและการทำหน้าที่ของข้าราชการประจำ สภาพดังกล่าวทำให้รัฐบาลไม่อาจเป็นที่เชื่อถือของประชาชนได้ ก่อให้เกิดวิกฤติศรัทธาและกระทบต่อความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย ดังที่ปรากฏอยู่หลายครั้งในเมืองไทย

สถาบันตุลาการ สถาบันตุลาการได้รับความเชื่อถือมากกว่าสถาบันหลักข้างต้น เนื่องจากสถาบันตุลาการมีกลไกปิดตัวเองจากอิทธิพลภายนอก อาทิ การถือความเป็นตัวแทนขององค์พระมหากษัตริย์ หรือมีกฎหมายห้ามวิพากษ์วิจารณ์คำตัดสินของศาล อย่างไรก็ตาม เมื่อ พ.ศ. 2549 สถาบันตุลาการ โดยเฉพาะศาลรัฐธรรมนูญ ก็เผชิญกับวิกฤติศรัทธา หรือเกิดกระแสตุลาการภิวัตน์ขึ้น โดยบุคคลบางส่วนมองว่าศาลได้แสดงบทบาทเกินหน้าที่ในการเข้ามาแก้ไขวิกฤติทางการเมือง รวมทั้งเกิดข้อสงสัยในการพิจารณาคดีของศาลว่าเป็นตามความเชื่อส่วนบุคคลหรือทางการเมืองมากกว่าเป็นไปตามกฎหมาย ทั้งนี้ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาความเสื่อมศรัทธา ศาลจึงควรจำกัดบทบาทของตนเองและดำรงความเป็นกลาง ควรมีหน้าที่เพียงพิจารณาพิพากษาคดี ไม่ควรเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการสรรหาบุคคลที่จะดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระหรือรับตำแหน่งหน้าที่ในองค์กรอื่นหรือในฝ่ายบริหาร เพื่อให้องค์กรศาลไม่ถูกครอบงำจากอำนาจใด ๆ มีความเป็นอิสระในการทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และผดุงไว้ซึ่งความยุติธรรมในสังคม (อวิรุทธ์ ชาญชัยกิตติกร, 2552)

4. ความเหลื่อมล้ำและความไม่เท่าเทียม

ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้ สิทธิ โอกาส อำนาจ ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ และรวมถึงความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากร เป็นปัญหาสะสมมาอย่างยาวนานในสังคมไทย จนกลายเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทั้งในระดับส่วนบุคคลและสังคม รวมทั้งเป็นรากของปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยอีกด้วย เมื่อสังคมมีสถานะเหลื่อมล้ำสูง การเลื่อนฐานะของคนในสังคมจึงทำได้ยาก จึงเท่ากับเป็นการทำลายศักยภาพและความ

เชื่อมั่นของบุคคลหรือกลุ่มคน เพราะเมื่อไม่มีโอกาสและพลัง การริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อให้เกิดการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงประเทศก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้

ความเหลื่อมล้ำเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับความเสมอภาค ซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ความเหลื่อมล้ำยังผลให้พลังการต่อรองไม่กระจายไปยังกลุ่มต่าง ๆ อย่างเท่าเทียม อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม จึงอยู่ในมือของคนเพียงบางกลุ่ม ในขณะที่กลุ่มคนบางส่วนไม่สามารถแสดงบทบาทตามศักยภาพของตนเอง และไม่อาจนำความต้องการหรือความจำเป็นของกลุ่มเข้าสู่เวทีสาธารณะได้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ สภาผู้แทนราษฎรของไทยไม่ได้สะท้อนภาพความหลากหลายจากทุกกลุ่มอำนาจที่มีอยู่จริงในสังคมไทย คนบางกลุ่มบางอาชีพไม่มีผู้แทนของตนเอง เข้าไปทำหน้าที่ในสภาเพื่อคานอำนาจกับกลุ่มต่าง ๆ เพื่อไม่ให้มีการตรากฎหมายที่เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมากเกินไป หรือละเลยประโยชน์ได้เสียของกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม นอกจากนี้ รัฐบาลในหลายยุคหลายสมัยก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างโอกาสที่เท่าเทียม อย่างเช่นการมุ่งเน้นพัฒนากรุงเทพมหานครจนกลายเป็นเอกนคร โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับการขยายความเจริญไปยังเขตจังหวัดอื่น ๆ รวมทั้งปล่อยให้กฎหมายและนโยบายที่มีลักษณะเลือกปฏิบัติหรือเพื่อประโยชน์ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น ความเหลื่อมล้ำและความด้อยโอกาสที่สะสมมาอย่างยาวนานจึงค่อย ๆ ก่อให้เกิดความไม่พอใจ ทำให้เกิดความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ และนำมาสู่ความแตกแยกทางสังคมและการเมืองดังที่ปรากฏในสังคมไทย (คณะกรรมการปฏิรูป, 2554, น. 3)

5. จิตสำนึกทางการเมืองของประชาชน

ระบอบประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองที่ไม่เหมือนการปกครองในรูปแบบอื่นที่มีผู้นำและรัฐบาลเป็นแกนหลักในการบริหารปกครองประเทศ แต่การปกครองในระบอบประชาธิปไตยต้องอาศัยแรงขับเคลื่อนจากประชาชนเป็นหลัก หากประชาชนมีจิตสำนึกทางการเมืองที่สอดคล้องและศรัทธาในวิถีประชาธิปไตย ย่อมจะพยุงให้ประชาธิปไตยคงอยู่ได้ถาวร ที่ผ่านมามคนไทยยังไม่มีจิตสำนึกทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง แม้ว่าสื่อมวลชนจะเข้ามามีบทบาทอย่างมากในการกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักในการแสดงความคิดเห็นและการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง แต่ก็ยังไม่อาจสร้างความเป็นประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสังคมไทยได้ การที่มีบทบัญญัติว่าด้วยการปกป้องรักษารัฐธรรมนูญและการปกครองระบอบประชาธิปไตย อย่างเช่น การห้ามนิรโทษกรรมผู้ล้มล้างรัฐธรรมนูญ จึงเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าหลักการประชาธิปไตยยังไม่อยู่ในจิตสำนึกของประชาชนอย่างแท้จริง จึงต้องมีการออกกฎหมายเพื่อควบคุมความคิดและป้องกันรักษาหลักการประชาธิปไตย นอกจากนี้ การขาดหายไปของการมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้แรงสนับสนุนระบอบประชาธิปไตยไม่มีอยู่ ประชาธิปไตยของไทยจึงไม่เข้มแข็ง การทำลายรัฐธรรมนูญหรือการไม่ยึดหลักการประชาธิปไตยจึงเกิดขึ้นได้ง่ายในสังคมไทย (ธนโรจน์ หล่อธนะไพศาล, 2557, น. 29-30) แม้แต่คนชนชั้นกลางที่ถือว่ามีบทบาทอย่างมากในการปฏิรูปการเมืองไทยในช่วง 20 กว่าปีมานี้ ก็ยังไม่มีอุดมการณ์ที่สนับสนุนประชาธิปไตย ชนชั้นกลางของไทยยังขาดวัฒนธรรมประชาธิปไตย แต่จะยึดความเสมอภาคหลักนิติธรรม หลักเสียงข้างมาก และการถ่วงดุลอำนาจได้ก็ต่อเมื่อเอาประโยชน์ที่ตนเองจะได้รับเป็นสำคัญ (อ้างใน ธนโรจน์ หล่อธนะไพศาล, 2557, น. 30)

ข้อเสนอในภาพรวม: การสร้างระบอบประชาธิปไตยของไทยให้เข้มแข็งและยั่งยืน

ประเทศไทยได้ปฏิรูปการเมืองครั้งสำคัญภายหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เมื่อ พ.ศ. 2535 โดยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ออกแบบมาเพื่อปฏิรูปการเมืองเป็นสำคัญ มุ่งเน้นเรื่องการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตย รวมถึงการปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีประสิทธิภาพและเสถียรภาพมากยิ่งขึ้น รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ดีที่สุดฉบับหนึ่งของไทย แต่ก็ไม่อาจทำให้ระบอบประชาธิปไตยของไทยดำรงอยู่ได้อย่างถาวร ปัญหาความรุนแรงทางการเมืองเกิดขึ้นอีกครั้งจนนำไปสู่การรัฐประหารเมื่อ พ.ศ. 2549 และตามมาด้วยการจัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้พยายามแก้ไขข้อบกพร่องของรัฐธรรมนูญฉบับเดิม โดยเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น เพิ่มความเข้มข้นในการตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตย ยกระดับเรื่องสิทธิเสรีภาพของประชาชนและกระบวนการคุ้มครอง สร้างดุลยภาพทางอำนาจระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ ตลอดจนการให้ความสำคัญกับเรื่องคุณธรรมจริยธรรม และการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญฉบับนี้ก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าสร้างขึ้นจากความกลัว และกลายเป็นประเด็นของความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนที่เห็นต่าง

จากแนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยและการปฏิรูปการเมืองดังกล่าวไว้ข้างต้น แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยเป็นประชาธิปไตยเพียงตามรูปแบบ โครงสร้าง และกฎหมายเท่านั้น และให้ความสำคัญกับการจัดทำรัฐธรรมนูญและการออกแบบสถาบันทางการเมือง แต่ไม่ได้จริงจังกับการจัดการกับข้อบกพร่องในมิติอื่น ๆ เพื่อลดความไม่เท่าเทียมและปัญหาคุณภาพเชิงอำนาจของกลุ่มคนต่าง ๆ ในสังคม เมื่อเกิดปัญหาก็จะแก้ไขเฉพาะรูปแบบและวิธีการทางการเมืองมากกว่าสิ่งที่เป็นรากฐานของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งได้แก่ การสร้างวัฒนธรรมทางการเมือง และการปลูกฝังความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งแตกต่างจากประชาธิปไตยในลักษณะตะวันตก ที่เน้นสาระสำคัญ การปฏิบัติ และจิตสำนึกของความเป็นประชาธิปไตย

ดังนั้น การปฏิรูปเฉพาะด้านการเมืองที่มุ่งเน้นการจัดทำรัฐธรรมนูญ แก้ไขกฎหมาย และการปรับปรุงออกแบบโครงสร้างสถาบันการเมือง จึงไม่เพียงพอที่จะทำให้ประสบความสำเร็จได้ การปฏิรูปด้านการเมืองต้องดำเนินควบคู่ไปกับการปฏิรูปในด้านอื่น ๆ ด้วย อาทิ การปฏิรูปด้านการศึกษา การปฏิรูปภาคการเกษตร การปฏิรูปโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งการปฏิรูปคนในประเทศด้วยการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และการขัดเกลากฎศีลธรรมของบุคคลในสถาบันการเมืองและประชาชน เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกที่ดีและวัฒนธรรมการเมืองแบบประชาธิปไตย การที่ประเทศใดหรือสังคมใดจะเป็นประชาธิปไตยได้นั้น ไม่ใช่เพียงแต่ว่ามีระบบการเมืองเป็นประชาธิปไตยเท่านั้น อุปนิสัยของคนในสังคมและการดำเนินชีวิตต้องมีลักษณะเป็นประชาธิปไตยด้วย จึงจะทำให้ระบอบประชาธิปไตยทางการเมืองดำรงอยู่ได้ สำหรับลักษณะของวิถีชีวิตที่จะสนับสนุนระบอบประชาธิปไตยได้ เช่น การเคารพเหตุผลมากกว่าบุคคล การรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง การรู้จักการประนีประนอม ไม่นิยมใช้ความรุนแรง ความมีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เป็นต้น (อ้างใน ฌานีท์ สันตะพันธ์, 2549) วิถีชีวิตในลักษณะนี้จะต้องทำให้เกิดขึ้นตั้งแต่ระดับหน่วยย่อย คือ ระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน และเริ่มรณรงค์ตั้งแต่เรื่อง

เล็กน้อยในชีวิตประจำวัน อย่างเช่น การใช้รถใช้ถนน การเข้าแถว และการทิ้งขยะมูลฝอย เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ แม้เป็นเรื่องเล็กน้อยแต่ก็เป็นจุดเริ่มต้นของการขาดจิตสำนึกต่อส่วนรวม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทางสังคมที่เคยเป็นมาในสังคมไทย ซึ่งจะต้องใช้เวลา ความอดทน และต้องดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและจริงจัง

อนึ่ง รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ซึ่งอยู่ระหว่างการจัดทำอยู่ในขณะนี้ ได้ร่างขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาในอดีต และมุ่งหมายเพื่อพัฒนาประชาชน เพื่อให้ประชาชนของประเทศมีจิตสำนึกและมีการดำเนินชีวิตที่เอื้อต่อการพัฒนาระบบประชาธิปไตย และมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพื่อให้นักการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐมีคุณธรรม จริยธรรม และมีสำนึกรับผิดชอบต่อสาธารณะ ดังที่คณะกรรมการการยกร่างรัฐธรรมนูญได้ย้่าว่าร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่มุ่งสร้างพลเมืองให้เป็นใหญ่ อันเป็นการยกระดับประชาชนไปสู่พลเมือง ควบคู่กับการสรรค์สร้างการเมืองให้ใสสะอาดและมีความสมดุล สร้างสังคมที่เป็นธรรม และนำชาติสู่สันติสุข ประเด็นที่น่าสนใจของร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้จึงอยู่ที่ “ความเป็นพลเมือง” คำว่า “ประชาชน” คือ ผู้ที่รัฐสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของตนเอง แต่อาจมีการใช้สิทธิเสรีภาพ หรือทำหน้าที่โดยไม่ได้คำนึงถึงความเหมาะสม แต่ “ความเป็นพลเมือง” คือ ผู้ที่ตระหนักรัฐสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของตนเอง รวมทั้งมีความรับผิดชอบต่อบ้านเมือง โดยเป็นการยกระดับประชาชนไปสู่การเป็นกำลังของประเทศชาติ ไม่ใช่เป็นเพียงผู้ตามหรือผู้อยู่ใต้อาณัติของผู้นำเท่านั้น แต่ให้เป็นผู้ปฏิบัติตนด้วยความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ในฐานะสมาชิกของสังคมประชาธิปไตย

อย่างไรก็ดี ไม่ว่าจะรัฐธรรมนูญฉบับใหม่จะดีเพียงใด หากไม่มีการนำบทบัญญัติที่มีอยู่ในรัฐธรรมนูญไปสู่การปฏิบัติ ก็ย่อมไม่เกิดประโยชน์ ฉะนั้น รัฐจึงต้องสนับสนุนให้มีการพัฒนาประชาธิปไตยจากฐานรากโดยการพัฒนาคนและผลักดันให้การปฏิรูปประเทศบรรลุผล เพื่อสร้างความเท่าเทียม และให้โอกาสแก่พลเมืองได้มีส่วนร่วมในการบริหารพัฒนาประเทศในลักษณะของการร่วมมือกันตัดสินใจและดำเนินการการสร้างประชาธิปไตยที่มั่นคง ไม่อาจจำกัดอยู่เพียงการสร้างรัฐธรรมนูญที่ดีเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องขยายไปถึงการสร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นอย่างทั่วถึงด้วย ประสบการณ์ในอดีตได้สะท้อนให้เห็นแล้วว่าการเปลี่ยนแปลงแต่โครงสร้างและวิธีการทางการเมืองการปกครองโดยใช้รัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือเพียงอย่างเดียว ไม่ได้สร้างความเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริงและยั่งยืนให้เกิดขึ้นได้ (ฉานทิพย์ สันตะพันธ์, 2549)

สรุป

ซามูเอล ฮันทิงตัน นักวิชาการด้านรัฐศาสตร์จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ได้อธิบายการสถาปนาระบบประชาธิปไตยของประเทศต่าง ๆ ในโลกเป็นระลอกคลื่น โดยแบ่งเป็นสามช่วง ซึ่งในแต่ละช่วงจะกล่าวถึงประเทศที่เปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ประชาธิปไตย และตามมาด้วยปรากฏการณ์ประชาธิปไตยย้อนกลับ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ยังประเทศที่มีความเป็นประชาธิปไตยเปลี่ยนการปกครองไปเป็นรูปแบบอื่นที่ไม่ใช่ประชาธิปไตย

สำหรับคลื่นประชาธิปไตยระลอกที่ 3 ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงต้นทศวรรษที่ 1970 เป็นผลจากการเติบโตทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมทั้งกระแสการต่อต้านเผด็จการทหารของประชาชนในหลาย ๆ

ประเทศ จนเกิดการล่มสลายของระบอบอำนาจนิยมที่มีอยู่เดิมและเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย รวมทั้งการพังทลายของกำแพงเบอร์ลินในเยอรมนี และการล่มสลายของสหภาพโซเวียตและระบอบคอมมิวนิสต์ อันเป็นการสิ้นสุดยุคสมัยสงครามเย็น ภายหลังจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ทำให้หลายประเทศหันมาสนใจประชาธิปไตยในเชิงเนื้อหากันมากขึ้น ประกอบกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้ประชาชนมีการศึกษาสูงขึ้น อันส่งผลต่อโครงสร้างชนชั้นทางสังคมโดยที่ชนชั้นกลางขยายฐานมากขึ้นและเข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้นในการกำหนดทิศทางของสังคม ทั้งยังเอื้อต่อการเกิดค่านิยมประชาธิปไตย และการขยายตัวของความร่วมมือทางการเมืองอีกด้วย

ตามแนวคิดของซามูเอล ฮันติงตัน คลื่นประชาธิปไตยระลอกที่ 3 ยังดำเนินไปอย่างต่อเนื่องจนกว่าจะเกิดปรากฏการณ์ประชาธิปไตยย้อนกลับขึ้นอีกครั้ง แต่นักวิชาการรุ่นหลังได้ให้ความเห็นว่าคลื่นประชาธิปไตยระลอกที่ 4 ได้เกิดขึ้นแล้ว โดยเป็นการเกิดขึ้นผสมผสานไปกับคลื่นประชาธิปไตยระลอกที่ 3 ซึ่งต่างเป็นกระแสการเปลี่ยนแปลงที่ได้รับอิทธิพลจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต การเปลี่ยนแปลงในระลอกที่ 3 เกิดกับประเทศในละตินอเมริกา ยุโรปตะวันออก และเอเชียเป็นหลัก ส่วนระลอกที่ 4 เกิดกับประเทศในแอฟริกา และประเทศยากจนในทวีปอื่น ๆ

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการหลายคนวิเคราะห์ว่า ประชาธิปไตยของโลกในปัจจุบันอยู่ในภาวะถดถอย โดยชนชั้นกลางที่เคยลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยก่อนหน้านี้ ได้กลายกลับเป็นผู้ต่อต้านผู้นำประเทศที่มาจากการเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตยเสียเอง ด้วยรู้สึกว่าการเลือกตั้งทำให้เกิดการทุจริตมากขึ้น ผู้บริหารประเทศและนักการเมืองแม้เข้ามาสู่ตำแหน่งด้วยวิธีการเลือกตั้งแต่กลับเป็นเผด็จการเสียเอง แม้แต่ประเทศที่มีรากฐานประชาธิปไตยมาอย่างยาวนาน อย่างเช่น สหรัฐอเมริกา และประเทศในยุโรปตะวันตก ก็กำลังประสบปัญหาการสูญเสียความเชื่อมั่นต่อสถาบันการเมืองของประเทศเช่นกัน ประชาชนมีข้อกังขาต่อวิธีการรับมือและการจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ของรัฐบาล โดยมีวิกฤติเศรษฐกิจการเงิน ซึ่งเริ่มต้นเมื่อปลาย พ.ศ. 2550 เป็นตัวกระตุ้นที่ทำให้สถานการณ์แย่ลง

สำหรับประเทศไทย ได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยตามแนวคิดตะวันตกตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 หรือในช่วงระลอกคลื่นแรกของประชาธิปไตย โดยได้รับอิทธิพลจากแนวคิดตะวันตกที่ส่งผ่านเหล่าชนชั้นผู้นำของไทย แม้ว่าประเทศไทยได้สถาปนาระบอบประชาธิปไตยมานานกว่า 80 ปีแล้ว แต่ประชาธิปไตยของไทยยังไม่สมบูรณ์เข้มแข็ง และพัฒนาการทางการเมืองยังเป็นลักษณะก้าวหน้าและถอยหลัง เมื่อบ้านเมืองเกิดวิกฤติ วิธีทางประชาธิปไตยที่มีอยู่ก็ไม่สามารถนำมาใช้แก้ไขปัญหาได้จนความขัดแย้งทวีความรุนแรงขึ้น และท้ายที่สุดนำไปสู่การรัฐประหาร

จุดเริ่มต้นของการรัฐประหารในประเทศไทยในระยะหลัง ๆ นี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะประชาชนสูญเสียความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย จึงทำให้มองว่าการรัฐประหารเป็นทางเลือกที่ชอบธรรมในการแก้ไขปัญหา ในขณะที่ประเทศที่มีความเป็นประชาธิปไตยก้าวหน้าจะมองว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่มาพร้อมกับการมีประชาธิปไตย เมื่อคนมีสิทธิและเสรีภาพ มีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น ความแตกต่างทางความคิดย่อมมี

มากขึ้นด้วย ทางออกของประชาธิปไตยคือการยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างและร่วมกันแก้ไขปัญหภายใต้กฎกติกาที่วางไว้

การที่สังคมการเมืองไทยยังไม่เป็นประชาธิปไตย ยังคงวนเวียนอยู่ในวงจรการเมืองแบบเดิม ๆ เป็นเพราะการนำแต่เพียงรูปแบบและวิธีการประชาธิปไตยมาใช้ แต่ไม่อาจปลูกจิตสำนึกและวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนได้ เมื่อวัฒนธรรมทางการเมืองไม่สอดคล้อง ประชาชนย่อมไม่ตระหนักรู้ และไม่เห็นคุณค่าของการมีส่วนร่วมทางการเมือง ปล่อยให้กิจกรรมทางการเมืองเป็นของผู้มีอำนาจและคนเฉพาะกลุ่ม ผลที่ตามมาคือสถาบันทางการเมืองอ่อนแอ คนดีมีคุณภาพเข้ามาทำหน้าที่ลดลง การตรวจสอบถ่วงดุลบกพร่อง การทุจริตฉ้อราษฎร์บังหลวงขยายเป็นวงกว้าง และความรับผิดชอบที่รัฐบาลมีต่อประชาชนลดน้อยลง ดังนั้น การฟื้นฟูระบอบประชาธิปไตยของไทยจึงต้องมุ่งจัดการกับปัญหาอุปสรรคที่ส่งผลต่อการพัฒนาแนวคิดและวัฒนธรรมของคนในสังคม มากกว่าการให้ความสำคัญกับการจัดทำรัฐธรรมนูญ และการออกแบบสถาบันการเมืองอย่างที่เคยปฏิบัติมา เพราะในท้ายที่สุดแล้ว หากประชาชนมีศรัทธาในประชาธิปไตย มีค่านิยมและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับโครงสร้างทางการเมืองแบบประชาธิปไตยแล้ว การเมืองภาคประชาชนจะเข้มแข็ง นักการเมืองและเจ้าหน้าที่ของรัฐจะมีคุณภาพและปฏิบัติหน้าที่ด้วยสำนึกรับผิดชอบต่อประชาชน และประเทศชาติก็จะพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่มุ่งประสงค์ได้ตามครรลองของระบอบประชาธิปไตย

จัดทำโดย

นางอรณิช รุ่งธิพานนท์

วิทยากรชำนาญการพิเศษ

กลุ่มงานบริการวิชาการ 1 สำนักวิชาการ

โทร 02 2442060 โทรสาร 02 2442058

Email: sapagroup01@gmail.com

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- “การเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทย พ.ศ. 2475”. (ม.ป.ป.). สืบค้น 23 ธันวาคม 2557 จาก <http://www.m-culture.go.th/ilovethaiculture/index.php/2013-07-01-03-11-16/2013-08-07-06-47-27/item/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B8%A5%E0%B8%B5%E0%B9%88%E0%B8%A2%E0%B8%99%E0%B9%81%E0%B8%9B%E0%B8%A5%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%9B%E0%B8%81%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2-%E0%B8%9E%E0%B8%A8-2475>
- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์. (2550). **วัฒนธรรมทางการเมือง อำนาจการเมืองและรัฐธรรมนูญ**. สืบค้น 1 เมษายน 2558 จาก <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1154>
- โกสุมภ์ สายจันทร์, เสกสิน ศรีวัฒนานุกุลกิจ และอุดม เกิดพิบูลย์. (2550). **กัมพูชา ประชาธิปไตย ความยากจน ธรรมภิบาล**. เชียงใหม่: โชนาพริ้นท์.
- คณะกรรมการปฏิรูป. (2554). **แนวทางการปฏิรูปประเทศไทย ข้อเสนอต่อพรรคการเมืองและผู้มีสิทธิเลือกตั้ง**. สืบค้น 5 มิถุนายน 2557 จาก http://www.reform.or.th/2014/wp-content/uploads/book_001.pdf
- ชาญเชาวน์ ไชยานุกิจ. (2556). **ความเหลื่อมล้ำทางโอกาส**. สืบค้น 3 เมษายน 2558 จาก <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/513100>
- ไชยวัฒน์ คำชู และนิธิ เนื่องจำนง. (มกราคม – เมษายน 2555). **คลื่นลูกที่สี่ของการศึกษาการทำให้เป็นประชาธิปไตย: จากลิปเซตสู่โดมอนต์**. วารสารสถาบันพระปกเกล้า, 10(1), 43-79.
- ฉานิทธิ สันตะพันธ์. (2549). **วัฒนธรรมทางการเมืองของไทย: รัฐธรรมนูญที่แท้จริงซึ่งไม่เคยถูกยกเลิก**. สืบค้น 17 เมษายน 2558 จาก <http://www.pub-law.net/publaw/view.aspx?id=1014>
- ธนโรจน์ หล่อธนะไพศาล. (2557). **อัสตงแห่งรัฐธรรมนูญในการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทย**. รัฐศาสตร์, 62(9), 12-56.
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2555). **แนวทางในการปฏิรูปโครงสร้างสถาบันการเมืองของไทย: ศึกษากรณีรัฐสภา**. สืบค้น 5 มิถุนายน 2557 จาก http://kpi.ac.th/media/pdf/M10_38.pdf
- พิรงรอง รามสูต รัตนันท์. (2557). **รัฐธรรมนูญฉบับใหม่กับประเด็นเรื่องพหุนิยมในสื่อ**. สืบค้น 23 ธันวาคม 2557 จาก <http://www.tddf.or.th/main/consitution/2717/>
- มูลนิธิองค์กรเพื่อความโปร่งใสในประเทศไทย. (2557). **ดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชัน ประจำปี พ.ศ. 2556**. สืบค้น 24 เมษายน 2558 จาก <http://growinggood.org/wp-content/uploads/2013/12/PressThai-CPI-20131.pdf>

- แลร์รี่ ไดมอนด์. (2554). การบรรยายสาธารณะ “จากการปฏิวัติประชาธิปไตยในอาหรับถึง
วิกฤตการณ์ในไทย: การเปลี่ยนผ่านสู่ระบอบประชาธิปไตยของโลก”. สืบค้น 25 มิถุนายน 2557 จาก
http://kpi2.kpi.ac.th/kpith/index.php?option=com_content&task=view&id=1174&Itemid=270
 “วิกฤตการณ์เมืองไทยในสายตานิเทศศาสตร์ต่างชาติ...ไม่เคยมีประชาธิปไตยที่แท้จริง” (20 สิงหาคม 2557).
- สำนักข่าวออนไลน์ไทยพับลิก้า**. (2557). สืบค้น 25 มีนาคม 2558 จาก
<http://thaipublica.org/2014/08/thailands-political-crisis-in-a-foreigners-perspective/>
- วิทยากร เชียงกูล. (2550). **ประชาธิปไตยระบบผู้แทน เป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของระบอบประชาธิปไตย**.
 สืบค้น 24 ธันวาคม 2557 จาก <https://witayakornclub.wordpress.com/2009/07/21/w72009/>
- วิลาวัลย์ ยี่ทอง. (มีนาคม – สิงหาคม 2557). กระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศโปรตุเกสและ
 ประเทศสเปน: จุดเริ่มต้นของคลื่นลูกที่สามแห่งการพัฒนาประชาธิปไตย. **วารสารการเมืองการปกครอง**,
 4(2), 223-240.
- ศศิณ ดิศวนนท์. (ม.ป.ป.). **ปัญหาของการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ประชาธิปไตย: ศึกษาในมุมมองเกี่ยวกับ
 ความเชื่อมั่นต่อสถาบันทางการเมือง กรณีประเทศไทย**. สืบค้น 9 กรกฎาคม 2557 จาก
<http://www.deepsouthwatch.org/sites/default/files/Sasin%20-%20InstThai.pdf>
- สถาบันรัชต์ภาคย์. (ม.ป.ป.). **ปัญหาของชาติเอกราชในเอเชียอาคเนย์**. สืบค้น 12 กุมภาพันธ์ 2558 จาก
[http://www.edu.rajapark.ac.th/2014/moodle/pluginfile.php/1196/mod_page/content/1/
 Data_rajapark1.pdf](http://www.edu.rajapark.ac.th/2014/moodle/pluginfile.php/1196/mod_page/content/1/Data_rajapark1.pdf)
- สำนักกฎหมาย กองบรรณาธิการ. (พฤศจิกายน – ธันวาคม 2553). บทนำบทสัมภาษณ์ความเห็นทางวิชาการ
 การสร้างพลเมือง กับการพัฒนาประชาธิปไตยไทย. **จูลินิตี**, 7(6), 1-2.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร สำนักวิชาการและสำนักกฎหมาย. (2557ก). **สาระสังเขปประเด็นการ
 ปฏิรูปประเทศไทยด้านอื่น ๆ: การเสริมสร้างมาตรฐานคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารประเทศ
 และประชาชน**. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร สำนักวิชาการและสำนักกฎหมาย. (2557ข). **สาระสังเขปประเด็นการ
 ปฏิรูปประเทศไทยด้านการบริหารราชการแผ่นดิน**. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการ
 สภาผู้แทนราษฎร
- สำนักนโยบายเศรษฐกิจมหภาค ส่วนการวิเคราะห์เสถียรภาพเศรษฐกิจ. (2555). **วิกฤติเศรษฐกิจสู่วิกฤติ
 การเมืองยุโรป: ทางออกหรือทางตัน**. สืบค้น 25 มีนาคม 2558 จาก
<http://www.fpo.go.th/FPO/modules/Content/getfile.php?contentfileID=1765>
- สุมาลี พันธุ์ยุธธา. (2554). **ระบอบประชาธิปไตยแบบไทย**. สืบค้น 22 ตุลาคม 2557 จาก
<http://www.kpi.ac.th/wiki/index.php/ระบอบประชาธิปไตยแบบไทย>

โสร้งจ้ หงศ์ลตารมภ์. (2557). **ประชาธิปไตยกำลังถดถอย**. สืบค้น 10 กรกฎาคม 2557 จาก

<https://philoflanguage.wordpress.com/2014/01/05/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B0%E0%B8%8A%E0%B8%B2%E0%B8%98%E0%B8%B4%E0%B8%9B%E0%B9%84%E0%B8%95%E0%B8%A2%E0%B8%81%E0%B8%B3%E0%B8%A5%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%96%E0%B8%94%E0%B8%96%E0%B8%AD%E0%B8%A2/>

อวิรุทธ์ ชาญชัยกิตติกร. ตุลาการภิวัตน์กับวิกฤติการณ์ทางการเมือง (กันยายน – ธันวาคม 2552). **ตุลพาห**, 56(3), 119-139.

เอนก สิทธิประศาสน์. (กุมภาพันธ์ 2536). แนวทางการพัฒนาประชาธิปไตยสำหรับอนาคต. **รัฐสภาสาร**, 41(2), 14-42.

ภาษาอังกฤษ

ESADEgeo. (n.d.). **33 Book Reviews on Global Economy and Geopolitical Readings**.

Retrieved 13 February 2015 from

<http://itemsweb.esade.edu/research/esadegeo/33DemocracyinRetreatEN.pdf>

Hongladarom, S. (2014). **Democracy in Retreat?**. Retrieved 16 October 2015 from

<http://berlinbooks.org/brb/2014/01/democracy-in-retreat/>

Meyer-Resende, M. (2011). **International Consensus: Essential Elements of Democracy**.

Retrieved 20 October 2014 from

http://www.democracy-reporting.org/files/essential_elements_of_democracy_2.pdf

The Economist Intelligence Unit. (2015). **Democracy Index 2014** Democracy and Its

Discontents. Retrieved 24 February 2015 from

<http://www.sudestada.com.uy/.../Democracy-index-2014.pdf>